

สภาพสังคมชนบทที่ปรากฏในเรื่องสั้นของไพฑูริย์ รัญญา

ชนบท หมายถึง บริเวณที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการเกษตร ในชนบทแม้จะมีพื้นที่กว้างขวางแต่คนในสังคมชนบทจะมีความสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และกัน สังคมชนบทคือกลุ่มคนที่ตั้งภูมิลำเนาอยู่กันเป็นกลุ่ม ผู้คนเหล่านี้มีส่วนสำคัญของ ชีวิตต่างๆ ไปอย่างเดียวกัน เป็นต้นว่า วัฒนธรรม ธรรมเนียมประเพณี ทักษะคติ ภาษาพูด ความเชื่อ เป็นแบบเดียวกัน ทุกคนถือว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยใหญ่หน่วยเดียวกัน สังคมชนบทเป็นสังคมที่อยู่ห่างไกลตัวเมือง และมีความเจริญทางด้านวัตถุน้อยกว่าสังคมเมือง (สาเกต สถิตวิทยานันท์, 2532 : 1-3)

ชาวชนบทโดยทั่วไปส่วนใหญ่อาศัยอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ชาวชนบท ส่วนใหญ่เลี้ยงชีพด้วยการเกษตรจึงต้องการธรรมชาติที่เอื้ออำนวย ต้องการดินและน้ำที่ อุดมสมบูรณ์ มีชลประทาน มีการป้องกันศัตรูพืชและสัตว์ ตลอดจนจรรยาผลผลิตที่สมเหตุ สมผล

ในส่วนของชนบทความเป็นอยู่ของผู้คนจะมีความใกล้ชิดแน่นแฟ้น อยู่กันเป็น ครอบครัวขยาย ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ผลผลิตที่จะนำรายได้มาเลี้ยง ครอบครัวยุได้จากการเกษตร ซึ่งอาศัยแรงงานจากคนในครอบครัว เช่น การทำสวนผลไม้ ฝรั่ง พารา กาแฟ ข้าว และปาล์มน้ำมัน เป็นต้น (เรื่องเดิม : 1-4)

ด้านประเพณีวัฒนธรรมในสังคมชนบทมีหลายอย่างที่แตกต่างไปจากคนในสังคมเมือง เช่น การแต่งกาย ชนบทภาคใต้โดยเฉพาะชาวมุสลิมนิยมนุ่งผ้าโสร่งปาเต๊ะ ชาวประมงนิยม นุ่งกางเกงขาก๊วย ประเพณีการกินนั้นคนชนบทภาคใต้กินอาหารเผ็ดจัด ประเภทแกงเหลือง แกงไตปลา น้ำพริก ชาวมุสลิมนิยมเปียข้าวกับมือ เป็นต้น ประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านี้ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวชนบทภาคใต้ (จารี กาลศิษฐ์ ทิพย์รัตน์, 2532 : 39-40)

ด้านความเชื่อและค่านิยม คนชนบทภาคใต้โดยทั่วไปมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ และค่านิยมเก่า เช่น เชื่อเรื่องวิญญาณ เชื่อว่าวิญญาณมีจริง มนุษย์ตายแล้วเกิดใหม่ได้ เรียกว่า “เวียนว่ายตายเกิด” เชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ ก็เชื่อว่าผีมีจริง ผีคือวิญญาณของคน ที่ ตายแล้ว เชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ เรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว คนชนบทภาคใต้ เชื่อว่าอำนาจเหนือธรรมชาติมีจริง จึงมีการประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์เพื่อแก้ไขปัญหา

ที่คิดว่าเกิดจากการคลั่งไคล้ของผีตางเทวดา เช่น พิธีปลุกเสกเครื่องรางของขลังไว้กันผีไล่ผีทำคุณไสย มีการบนบานศาลกล่าว แล้วเมื่อสมหวังดังคำบนบานก็จะมีพิธีแก้บนพิธีบวงสรวงเทวดาอารักษ์ ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านี้มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ

ด้านศาสนา ชาวชนบทภาคใต้มีการนับถือศาสนา แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธและกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลาม ลิจิต ชีรเวทิน (2521 : 201) ได้ให้ความเห็นว่า ชาวไทยมุสลิมจะมีความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากชนกลุ่มอื่น มีความเคร่งครัดในศาสนาเป็นผลทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างไปจากคนไทยกลุ่มอื่น

ไพฑูรย์ ัญญา เป็นนักเขียนเรื่องสั้นที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในชนบทภาคใต้ เขามีความใกล้ชิดกับชนบทและรรรมชาติมาตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเยาว์ จึงมีโอกาสดำสัผัสและพบเห็นวิถีชีวิตของชาวชนบท เขาเห็นความยากจนแร้นแค้น เห็นชาวชนบทถูกเอารัดเอาเปรียบ ได้เห็นความอยุติธรรม เห็นเจ้าหน้าที่ของรัฐข่มเหงประชาชน และเห็นการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของผู้คนในชนบท เขาจึงรู้สึกทุกข์ร้อนแทนผู้คนในสังคมชนบทพยายามเรียกร้องให้ผู้คนได้รับรู้และเข้าใจถึงสภาพการดำเนินชีวิตของชาวชนบทที่แท้จริง เพื่อช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของชนบทให้ดียิ่งขึ้น

ต่อมาเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เกิดเหตุการณ์จลาจลประชาชนลุกขึ้นต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยจากการต่อสู้ทางการเมืองครั้งนั้นทำให้ไพฑูรย์ ัญญา ได้รับประสบการณ์และแรงบันดาลใจจากเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม ทำให้เขาได้แนวคิดในการสร้างสรรค์สังคมบทวิจารณ์ จากหมายเหตุของสำนักพิมพ์ที่หน้าปกในหนังสือรวมเรื่องสั้นชุดที่สี่ ของไพฑูรย์ ัญญา กล่าวถึงไพฑูรย์ ัญญา ไว้ว่า ผลงานประพันธ์ชุด "ตุลาคม" เป็นผลงานที่สะท้อนให้เห็นตัวตนของไพฑูรย์ ัญญา ว่าเป็นนักเขียนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมชนบท เพราะเหตุการณ์การต่อสู้ในแถบท้องถิ่นบ้านเกิดในช่วงนั้นได้ให้ประสบการณ์แก่ไพฑูรย์ ัญญา มากมาย เป็นการจุดประกายความคิดให้เขามีความมุ่งมั่นในการเขียนยิ่งขึ้น

คำวิจารณ์ดังกล่าว ทำให้เชื่อได้ว่าไพฑูรย์ ัญญา ได้เก็บเกี่ยวเอาเรื่องราวต่างๆจากประสบการณ์บนเทือกเขาพญาไธ้¹ ในขณะที่ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองไว้มากมาย เขานำเอาสิ่งที่พบเห็นคือ ความทุกข์ ความขมขื่น ความดี ความเลว ความเจ็บแค้น และ

¹ เทือกเขาพญาไธ้ เป็นเทือกเขาที่กั้นพรมแดนระหว่างจังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรัง ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นที่ชุมนุม ของกลุ่มนักเขียนที่เรียกตัวเองว่า "กลุ่มนาคร" ไพฑูรย์ ัญญาเป็นสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่มนี้

เนื้อหาทางอารมณ์กับเนื้อหาทางจริยธรรม นำมาถ้อยแถลงผสมผสาน ผ่านทัศนะของตน แล้วเขียนออกมาในรูปของวรรณกรรมเรื่องสั้นเพื่อสื่อไปยังผู้อ่าน ดังเช่นเรื่อง ระหว่างมือ กลางวัน เรื่องความตายในเดือนตุลาคม เป็นต้น (หมายเหตุจากสำนักพิมพ์ใน “ตุลาคม”, (11)) และผลจากการต่อสู้ทางการเมืองในแถบท้องถิ่นบ้านเกิด ทำให้ไพฑูรย์ ัญญา มีทัศนะ ต่อสังคมชนบทและถ่ายทอดในงานเขียนว่าเป็นสังคมที่ถูกทอดทิ้ง ขาดการดูแลเอาใจใส่จากรัฐบาลเท่าที่ควร ชาวชนบทจึงต้องอดอยาก ทั้งสภาพภูมิอากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิต ขาดการศึกษา ไม่มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับคนในสังคมเมือง อาจกล่าวได้ว่า นักประพันธ์เขียนเรื่องราวต่างๆ จากประสบการณ์ผสมผสานกับจินตนาการเพื่อแสดงแนวคิดของตนให้ผู้อ่านได้รับรู้วรรณกรรมจึงแสดงแนวคิด หรือทัศนะของผู้แต่งไว้บางครั้งนักเขียน อาจไม่แสดงแนวคิดออกมาอย่างเปิดเผย แต่การดำเนินเรื่อง การลำดับเหตุการณ์ และ บทสนทนาแม้แต่ทางเสียงของตัวละคร ก็สามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจทันทีว่า ผู้แต่งมองโลก และชีวิตอย่างไร (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2518 : 143-144)

โลกและชีวิตตามทัศนะของผู้แต่ง เขามองว่า มนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้มีคุณค่าเท่าเทียมกัน แต่มนุษย์มาแบ่งแยกชนชั้น ทำให้มนุษย์มีโอกาสนี้ไม่เท่ากัน ความดี เลว ย่อมขึ้นอยู่กับโอกาสด้วย ผู้คนในสังคมชนบทจึงด้อยโอกาสกว่าผู้คนในสังคมเมือง

สภาพสังคมชนบทภาคใต้ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของไพฑูรย์ ัญญา

ไพฑูรย์ ัญญา เป็นนักเขียนชาวไทยผู้หนึ่งที่มีความใกล้ชิดกับชนบทมากที่สุดและ เหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมือง เมื่อ 14 ตุลาคม 2516 ขณะที่หลบซ่อนตัวแถบเทือกเขา พญาไธสง ส่งผลให้เขาได้เขียนผลงานเรื่องสั้นสะท้อนภาพต่างๆของชนบท จากการศึกษา พบว่าสภาพสังคมชนบทภาคใต้ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของไพฑูรย์ ัญญา มีหลายด้าน ดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

ในเรื่องสั้นพบว่าไพฑูรย์ ัญญา เขียนถึงธรรมชาติว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่สวยงาม ให้ความเพลิดเพลินรื่นรมย์ บางครั้งก็แปรปรวน ร้อนระอุในหน้าแล้ง และน้ำท่วมในหน้าฝน ธรรมชาติที่ผู้แต่งกล่าวถึง ได้แก่ แม่น้ำ ท้องทะเล ทุ่งโล่งป่าเขา ทุ่งนา ฝน พ้า อากาศ เป็นต้น ธรรมชาติเหล่านี้พบในเรื่อง เรือปลาที่ยาวสุดท้าย ไม้เท้า ทางโคลน แม่น้ำ ถนนนี้ กลับบ้าน ก่อกองทราย บนผาสูงและคือชีวิตและเลือดเนื้อ เป็นต้น

ตัวอย่างในเรื่อง *เรือปลาเที่ยวสุดท้าย* ผู้แต่งได้บรรยายถึงธรรมชาติที่สวยงาม
ยามเช้า และอากาศสดชื่นของชายทะเล ไว้อย่างหมดจดงดงามว่า

ลมทะเลลือเล่นดมระพร้าวดังหวิวหวิว อากาศยามเช้ายังเยียบ เย็นชะมัวชั่ว...
ตะวันดวงโตสุกปลั่งผุดโผล่ขึ้นจากท้องทะเล สาดแสงอาบพื้นน้ำเป็นประกาย
วามวาว ระลอกคลื่นริ้วเล็กม้วนตัวเข้าหาฝั่งลูกแล้วลูกเล่า ยามเมื่อต้องแดด
เข้ายิ่งวามแววเหมือนเกล็ดปลา กลิ่นอายของทะเลแผ่ซ่านไปทั่วหมู่บ้าน
(*"เรือปลาเที่ยวสุดท้าย"* : 125)

ตัวอย่างนี้จะเห็นว่าผู้แต่งเขียนถึงธรรมชาติได้สมจริงสมจัง ก็อธิบายถึงดวงอาทิตย์
ยามเช้าดวงกลมสุกแดงที่ส่องแสงสาดต้องผิวน้ำดูแวววาวเหมือนเกล็ดปลา ท้องทะเลมีคลื่น
ลูกเล็กๆ ที่วิ่งทะยอยเข้าสู่ฝั่ง คำบรรยายเหล่านี้มีความสมจริง
เรื่อง *ไม้เท้า* ผู้แต่งบรรยายถึงธรรมชาติของท้องทุ่งที่สวยงามไว้ว่า

ชุมเห็ดทุ่งริมทางนั้นบานแล้ว ซอดอกทรงก้านรูปของมันสะพรั่งเหลืองไปทั่วทุ่ง...
กลิ่นเหม็นเขียวของมันหวานเยียน... ท้องฟ้าขรุขระด้วยเกล็ดเมฆสีเงินงาม...
พื้นที่ที่เพิ่งหมาด ฝนริ้วลมเย็นยามเริ่มวันโชยผ่านทุ่งข้าวมาแผ่วผิว...อุ้มกลิ่น
หญ้าเน่าและสาบดินโคลนมาเจือจางอะไรๆ ก็ดูดีและสวยงามไปหมด...ทุกสิ่ง
ทุกอย่างกำลังเริ่มต้นด้วยดี
(*"ไม้เท้า"* : 51)

ตัวอย่างนี้จะเห็นว่าข้อความที่ขีดเส้นใต้ แสดงให้เห็นธรรมชาติของท้องทุ่งนาที่มี
ต้นข้าวเต็มท้องทุ่ง สายลมอ่อนๆ พัดผ่านต้นข้าวทำให้ลุ่ไปตามลมดูอ่อนนุ่มสบายตาสบายใจ
สายลมยังหอบเอากลิ่นรวงข้าว กลิ่นดอกชุมเห็ด ตลอดจนกลิ่นสาบโคลน กลิ่นหญ้าเน่า
ผสมผสานกันอย่างเจือจาง

เรื่อง *ก่อกองทราย* เป็นเรื่องที่ไพฑูริย์ ธีัญญา ได้บรรยายถึงธรรมชาติในชนบท
ดังเช่นตัวอย่าง

ลำน้ำนั้นไหลมาจากทิศตะวันตก ทอดตัวเลื้อยเลี้ยวเข้าเขตหมู่บ้านแบ่งแผ่นดิน ออกเป็นสองส่วน ฟากฝั่งสองข้างมีบ้านเรือนตั้งอยู่เป็นหย่อมๆ สลับกับสวนยาง พาราและสวนผลไม้ ริมคลองด้านหนึ่งมีทางเดินลาดลึกจนถึงหาดทรายได้ค้ำน้ำ ที่หักโค้งเป็นข้อศอก ลำน้ำยามแล้งต้นเงิน แต่สายน้ำยังคงเอื่อยรินสม่ำเสมอ หลุมพืดันใหญ่อกงำซิดตลิ่ง แผ่กิ่งก้านสาขาทอดเงาไปยาวไกลปกคลุมหาดทราย และลำน้ำช่วงนั้นด้วยเงาเย็นร่มรื่น...

(“ก่อกองทราย” : 162)

ข้อความนี้พรรณนาให้เห็นว่า หมู่บ้านในชนบทจะมีแม่น้ำไหลผ่าน ช่วยให้มีหมู่บ้าน นั้นสงบร่มเย็นน้ำในแม่น้ำมีใบไม้แห้งที่ร่วงหล่นลงไปตามธรรมชาติ ปรากฏจากสิ่งปฏิบัติที่ มนุษย์นำไปเททับลมลงเหมือนเช่นแม่น้ำในเมือง บรรยากาศของชนบทจึงสงบเงียบบริสุทธิ์ และเป็นธรรมชาติที่แท้จริง

นอกจากการพรรณนาถึงความสวยงาม ร่มเย็นแล้ว ผู้แต่งยังได้กล่าวถึงธรรมชาติ ในอีกด้านหนึ่ง คือมีความโหดร้ายสามารถคร่าชีวิตคนและสัตว์ได้อย่างน่าสะพึงกลัวในบาง ฤดูกาล ดังตัวอย่าง

เรื่องเรือปลาเที่ยวสุดท้าย ผู้แต่งได้กล่าวถึงธรรมชาติที่โหดร้ายแปร วัดังนี้

ฟ้าดำย่าเย็นมีดหม่นด้วยม่านฝนที่ตั้งเค้าทะมึนมา แต่ซีกฟ้าตะวันออก...ลมแรง ขึ้นทุกที หอบเอาไอเย็นของซี่ฝนมายะเยือก...ลมทะเลเริ่มกระหน่ำรุนแรงตาม ด้วยเสียงฟ้าลั่นอึ้งคะนิงมาจากโค้งฟ้าไกลออกไป... ฝนเทเม็ดลงหนาหนัก ทั้งลม ทั้งฝนกระหน่ำมาอื้ออึง คลื่นในทะเลบ้าคลั่ง อากาศหนาวเหน็บ...

(เรือปลาเที่ยวสุดท้าย : 132-134)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ธรรมชาติที่โหดร้ายเกิดขึ้นในฤดูฝน จะมีพายุฝนฟ้าคะนอง และมีฟ้าผ่า ความโหดร้ายนี้ยากที่จะระวังป้องกันได้

เรื่อง ไม้เท้า ผู้แต่งได้บรรยายถึงธรรมชาติที่โหดร้ายไว้ ดังตัวอย่าง

แต่แล้วสิ่งที่ไม่คาดหมายก็เกิดขึ้นจนได้ มันเริ่มจากเมฆฝนที่ตั้งเค้ามาแต่เช้ามืดของวันก่อน ตามมาด้วยพายุกรดเกรี้ยวที่โหมกระหน่ำเหมือนบ้าคลั่งและหลังจากนั้นไม่นานฝนห่าใหญ่ก็เทเม็ดลงหนักหน่วง มันตกติดต่อกันตั้งแต่สายของวันนั้นกระทั่งมืดค่ำ และอีกวันหนึ่งก็ยังไม่ยอมราเม็ด ทุงนา คูหนองที่เคยขุดน้ำไปบ้างแล้ว ในหลายวันที่ผ่านมากลับเจ็มนองขาวโพลนด้วยน้ำฟ้า ระดับน้ำสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นที่แน่นอนว่าหากฝนยังคงตกหนักเช่นนี้ไปเรื่อยๆ น้ำป่าจากเทือกเขาตะวันตกก็คงป่าท่วมอีกครั้งหนึ่ง... ในความมืดเลือนลางชายชราเห็นเพียงแผ่วผิวราบเรียบ และสัมผัสความเย็นเยียบของน้ำหลาก “น้ำป่า” ชายชราบอกตัวเองอย่างตระหนก แยกยื่นละล้าละลังอยู่กลางน้ำลึกเกือบขอดอก ไม่มีที่หมายให้เกาะกุมสักนิดเดียว ฝนยิ่งซัดกระหน่ำลงมาอีกห่าใหญ่ ความหนาวเหน็บกำซาบไปทั่วร่างแกจึงตัดสินใจขยับตัวอีกครั้ง เท้าทั้งสองข้างมส่ายสลับไปมาเพื่อสำรวจพื้นทางใต้น้ำ นับเป็นเหตุการณ์ที่ถูกชะงัก และเลวร้ายล้นดี...

(“ไม้เท้า” : 57-60)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า ไพฑูรย์ รัชญา พรรณนาถึงความโหดร้ายของธรรมชาติได้อย่างชัดเจนจนผู้อ่านเกิดจินตภาพได้ เช่น “พายุกรดเกรี้ยวที่โหมกระหน่ำเหมือนบ้าคลั่ง” ผู้อ่านจะเกิดจินตภาพได้อารมณ์เกิดความรู้สึกว่าน่ากลัวมาก ลมพัดรุนแรงมาก “ฝนห่าใหญ่เทเม็ดลงหนักหน่วง” และความเย็นเยียบและน้ำป่าที่ไหลทะลักลงมาจากภูเขา เหล่านี้ล้วนทำให้ตระหนกถึงความโหดร้ายของธรรมชาติ

เรื่อง แม่น้ำ แสดงให้เห็นธรรมชาติของแม่น้ำที่ดุ๊กดิ๊ก ซ่อนเร้น ไม่มีใครหยั่งรู้ได้ไว้ดังตัวอย่าง

แม่น้ำในฤดูหลังหลากกับแม่น้ำในวันแล้งในลำแควสายเดียวกันในเวลาที่แตกต่างกันลำน้ำกลับมีรูปลักษณะผิดไป ในหน้าแล้งลำน้ำตื่นเงิน, แห่งขอด เปิดเปลือยให้เห็นปุ่มโปน เกาะแก่ง และหาดทราย เหมือนแผลเป็นที่น่ารังเกียจ ใครต่อใครแม้แต่เด็กเพิ่งสอนเดินก็อาจขำข้ามไปอย่างง่ายดาย ในเวลานั้นแม่น้ำเหมือนลำคูแคบๆ ไม่ชวนเกรงขามและไม่มีความลับอะไรอยู่อีกเลย...แต่ในหน้าน้ำอย่างเช่นวันนี้ ลำแควเต็มอิม ชุ่นชั้นดูน่ากลัว ไม่คิดอะไรกับบุษย์กษัตริย์ที่เลื้อยซำๆ อย่างขี้เกียจ เพราะสวาปามเหยื่อเสียอิมแปล้ มันดูดกสิ้นชีวิตของคนชะตาขาด

แทบทุกปีมันพาเอาองสวะน้อยใหญ่ ซากหมาเนา หมูตาย และสิ่งปฏิกูลมา
ไม่ขาดสายรองรับ และกวาดพาทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนคนใจกว้าง แต่ที่สำคัญก็คือ
มันซ่อนทุกสิ่งทุกอย่างไว้ใต้ผิวน้ำอย่างมิดเม็ดและเป็นความลับตลอดไป
("แม่น้ำ" : 65)

ตัวอย่างนี้จะเห็นว่า ผู้แต่งบรรยายความโหดร้ายของธรรมชาติในฤดูน้ำหลาก เพื่อให้
ให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพที่ชัดเจน มีความสงจริงสมจริง คือ เมื่อถึงฤดูฝนมีน้ำมาก น้ำในแม่น้ำ
จะพัดพาทุกสิ่งทุกอย่างให้เสียหาย ล้มตายจนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของผู้คนทั่วไป เป็น
ความโหดร้ายของธรรมชาติที่มีอยู่จริง

เรื่องก่อกองทราย ผู้แต่งบรรยายถึงความสงบร่มเย็นของแม่น้ำที่สองฟากฝั่ง
มีต้นไม้ปกคลุม มีหาดทรายสวยงาม ดูสดชื่น แต่กระนั้นธรรมชาติบางเวลาก็ดูแห้งแล้งนำดู
หดหู่ใจอยู่ด้วย ดังตอนหนึ่งว่า

...วันแล้งร้อนอย่างร้ายกาจ แผ่นดินระยิบระยับด้วยเปลวแดด สวนยางพารา
สลัดใบร่วงโล่งเปลือย กิ่งก้านอาบแดดอยู่เคร่งขรึม เงียบเหงา ลมสังัด ใบไม้
ใบหญ้าไม้ไผ่ตมมะพร้าวยอดด้วนยืนตายสงบงันอยู่เหนือฝั่งสรรพสิ่งเหมือนยอม
สยบต่อฤทธิ์ของตะวันกล้าในยามเที่ยง

("ก่อกองทราย" : 162)

จากตัวอย่างที่นำมาแสดงนี้จะเห็นว่า ไพฑูรย์ ัญญา สามารถบรรยายภาพของ
ธรรมชาติในชนบทได้อย่างสมจริง สมกับที่เขาเป็นนักเขียนชาวใต้ที่มีชีวิตสัมผัสธรรมชาติ
อย่างใกล้ชิดมากผู้หนึ่ง ในเรื่องสั้นของเขาปรากฏภาพของธรรมชาติ 2 ลักษณะ คือ ธรรมชาติ
ที่บริสุทธิ์สวยงามให้ความสงบร่มรื่น กับธรรมชาติที่โหดร้าย แปรปรวน สามารถอุคคร้ำชีวิต
คนและสัตว์หรือทำลายข้าวของและทรัพย์สิน ซึ่งจะเกิดขึ้นในฤดูน้ำหลาก และในฤดูแล้ง
ธรรมชาติต่างๆ ดังกล่าวเป็นอยู่จริงในชนบท

2. การประกอบอาชีพ

ในเรื่องสั้น ไพฑูรย์ รัชญา ได้กล่าวถึงอาชีพของคนชนบทภาคใต้ไว้ อันได้แก่ อาชีพต่อนกขาย อาชีพเลี้ยงวัวชน อาชีพทำประมง อาชีพกรีดยางพารา อาชีพถีบสามล้อรับจ้าง เป็นต้น อาชีพเหล่านี้เป็นอาชีพที่ไม่มั่นคง มีรายได้ไม่แน่นอน ปรากฏในเรื่องสั้นเรื่อง คนต่อนก ไม้เท้า คนบนสะพาน เรือปลาเที่ยวสุดท้าย อุบารห์ แม่น้ำ ระหว่างมือกลางวัน ใต้ตัวที่สาม เป็นต้น ดังเช่น

อาชีพต่อนกขาย เป็นอาชีพที่ต้องอาศัยความชำนาญและความรอบรู้เรื่องธรรมชาติของนกแต่ละชนิด เป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน อาชีพต่อนกขายจะมีก็แต่ในชนบทเท่านั้น เพราะในชนบทมีภูเขา ป่าไม้ และนก ดังนั้น อาชีพนี้จึงไม่มีในสังคมเมือง ดังตัวอย่างเรื่อง คนต่อนก ผู้แต่งบรรยายตอนหนึ่งว่า

...เขาเตรียมสายขางวางกับดักบนกรงต่อด้วยความว่องไว แล้วเด็ดกิ่งไม้เล็กๆ มาเสียบแซมรอบๆกรงเป็นการอำพรางจนมองแทบไม่เห็นซี่ไม้ไผ่ ก่อนจะนำไปแขวนไว้ตรงกิ่งมะปราง แล้วตัวเองก็ลอยมานั่งยองๆแอบอยู่หลังกอหญ้าน้ำปล่อยให้เจ้านกต่อแสนลำพองขานขันเรียกคู่ไปตามประสาของมัน

("คนต่อนก" : 55)

อาชีพประมง เป็นอาชีพที่ต้องอาศัยธรรมชาติ ผู้ที่จะประกอบอาชีพนี้ต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับการดักลอบ ดักอวน วิธีการหาปลา คูศทางลม และต้องมีความชำนาญเกี่ยวกับทะเลด้วย ดังตัวอย่าง

เรื่องเรือปลาเที่ยวสุดท้าย ไพฑูรย์ รัชญา เขียนถึงอาชีพของผู้ที่อาศัยอยู่แถบชายทะเล คือ การทำประมงซึ่งต้องใช้ความชำนาญและการเรียนรู้ธรรมชาติของทะเลและปลา ไว้ดังนี้

...แต่่าหมัดก่อนความเร็วของเรือลงช้าๆ เมื่อเข้าสู่บริเวณร่องน้ำลึกใกล้เกาะเล็กๆ ตรงนี้แหละ ครั้งหนึ่งแกเคยกวาดปลากระบอก และปลาแป้นเสี้ยนเพียบเรือ ปลาพวกนี้มันมากันเป็นฝูงๆ ยิ่งหัวน้ำขึ้นขุนๆ แบบนี้ด้วยแล้ว ฟุ้งนี้คงปลอดกันจนเมื่อยมือ แกเริ่มปักหลักอันแรกแล้วจึงหลอมหัวยาวปล่อยลงน้ำอย่างรวดเร็วคล่องแคล่ว และมั่นใจ...

("เรือปลาเที่ยวสุดท้าย" : 132)

อาชีพทำไม้เท้าขาย เป็นอาชีพที่มีในชนบท เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ผู้ที่ประกอบอาชีพนี้ต้องมีฝีมือ มีศิลปะ จึงจะทำไม้เท้าได้สวยและดึงดูดความสนใจของลูกค้าได้ ไม้เท้าอาจทำจากต้นหวายและต้นยี่ลู่ ซึ่งพืชชนิดนี้จะมีอยู่แถบภูเขาเท่านั้น ดังตัวอย่าง

ชายชราเริ่มงานของแกโดยไม้รังรอ ทุกๆ เช้าแกจะออกจากบ้านสู่ภูเขาเบื้องหน้าพร้อมด้วยมีดพร้าในมือ กลับมาเมื่อปลายวันพร้อมขดหวาย และต้นยี่ลู่จำนวนมาก...ชายชราทำไม้เท้าของแกได้จำนวนไม่น้อย แกทำอย่างพิถีพิถันทุกเส้นซี้ของเรียวดอกหรือดุนไม้เท้าที่ผ่านมือของช่างชราจะต้องกลมกลึงน่าจับต้อง...
(“ไม้เท้า” : 55-58)

อาชีพเลี้ยงวัวชน เป็นอาชีพที่ต้องมีใจใหญ่และรักวัว มีความภูมิใจเมื่อสามารถเลี้ยงวัวให้แข็งแรงและชนชนะคู่ต่อสู้ ในการชนวัวของคนภาคใต้มีการวางเดิมพัน ซึ่งเป็นการพนันอย่างหนึ่งที่คนภาคใต้ชอบมาก

เรื่อง กนบนสะพาน ได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมในเรื่องรักศักดิ์ศรีของคนเลี้ยงวัวชนทั้ง 2 คน ทั้งยังให้ผู้อ่านได้ทราบว่าอาชีพเลี้ยงวัวชนเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน แต่คนในชนบทชอบมาก บางคนรับจ้างเลี้ยงเพราะชอบวัวชน บางคนเลี้ยงเพื่อไว้เอาเดิมพันเพื่อชนกับวัวตัวอื่น ตัวอย่างการฝึกให้วัวชนวิ่งออกกำลังภายในตอนเช้า และความภาคภูมิใจของผู้เลี้ยงดังนี้

ช่างเป็นเช้าที่สดชื่นและสวยงามเสียเหลือเกินในความรู้สึกของคนเลี้ยงวัวชน เขาออกจากเพิงนอนพร้อมด้วยวัวหนุ่มตั้งแต่ดาวรุ่งยังไม่ทันแย้มฟ้า ไล่ให้มันวิ่งบ้างเดินบ้าง เป็นระยะทางเกือบสิบกิโล เขาชอบดูวัวหนุ่มวิ่งย่ำไปพร้อมกับกล้ำเนื้อที่เกร็งขึ้นลงเป็นริ้วล้า มันเป็นเครื่องหมายแห่งความแข็งแรง ทรหดและบึกบึนเหมือนนักมวยฟิตจัด ที่พร้อมจะขึ้นไปตะบันหน้าคู่ต่อสู้ให้พับพ่ายเพียงชั่วนทกระจอกกินน้ำบนสังเวียนเลือด การออกวิ่งในเช้ามีดทุกๆวัน เป็นสิ่งที่เขารักอยู่แล้วเป็นทุนเดิม เมื่อเป็นงานในหน้าที่ด้วยแล้ว เขาจึงแทบไม่บกพร่องในหน้าที่นี้เลย

(“กนบนสะพาน” : 43)

อาชีพขุดหลุมปลูกยางพาราเป็นอาชีพที่ไม่มั่นคง รายได้น้อย อาชีพนี้มีในชนบทภาคใต้เท่านั้น เพราะภาคใต้มีสวนยางพารามากที่สุด

เรื่อง *ระหว่างมือกลางวัน* เป็นเรื่องของคนงานรับจ้างขุดหลุมยางพารา เมื่อพักกลางวันจะจับกลุ่มนั่งรับประทานอาหาร และมีเรื่องเล่าสู่กันฟัง แสดงให้เห็นความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของคนชนบท การนำอาหารมารับประทานเองก็เป็นการแสดงออกถึงความประหยัด อุดม เพราะมีรายได้น้อย ดังตัวอย่างบางตอน เช่น

พวกเขาทั้งหมดนั่งอยู่ใต้เพิงหลังคามะพร้าว ซึ่งเป็นร่มเงาแห่งเดียวที่มีอยู่ในเนื้อที่อันกว้างขวางกลางหุบเขานี้ กำลังนั่งกินอาหารเที่ยงอย่างง่ายๆ แต่ก็อร่อยเพราะความหิว อาหารเที่ยงของพวกเขาอร่อยทุกมื้อแม้กับข้าวจะแสนธรรมดาและมีจำนวนน้อยนิดสักเพียงไร คนงานรับจ้างขุดหลุมยางพาราได้ค่าแรงต่ำ ไม่มีเงินมากพอที่จะกินของดีๆ ได้ทุกมื้อ...

(“ระหว่างมือกลางวัน” : 109)

อาชีพรับจ้างตัดฟันเป็นอาชีพของคนในชนบท ได้รายได้น้อยเหมาะกับผู้ที่ว่างงานไม่มีงานอื่นทำ จึงรับจ้างตัดฟันขายให้แก่โรงงานทำอิฐ ดังตัวอย่างตอนหนึ่งกล่าวพาดพิงถึงการตัดฟันไว้ดังนี้

ข้ามีหน้าที่ขับรถขนหินไปส่งโรงอิฐของกำนันเท่านั้น อย่างว่ามันก็ต้องเข้าไปขนในป่าเสียดส่วนมาก ปีนั้นมีแต่เรื่องร้ายๆ แทบทุกวัน... ข้าขับรถไปที่นั่นต้องรีบขนหินให้หมดก่อนค่ำ กำนันบอกข้าว่าอย่างไรก็ต้องขนให้หมดก่อนค่ำ ข้าก็ควบเจ้าคอคจไปแล้วก็เจอพวกทหารป่านั่นออกมาปิดถนน ปืนเหมือนฝึกถั่ว...

(“ระหว่างมือกลางวัน” : 114-118)

อาชีพอีกอย่างหนึ่งที่ปรากฏในเรื่องสั้นของ ไพฑูรย์ รัชญา คือ อาชีพค้าขาย เป็นอาชีพที่มีอยู่ทั่วไปทั้งในชนบทและในเมือง แต่ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของไพฑูรย์ รัชญา เป็นการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ในชนบทเป็นร้านค้าเล็กๆ สินค้าไม่หลากหลายรายได้พอเลี้ยงครอบครัว อย่างไรก็ตามผู้ที่ประกอบอาชีพนี้ก็มักจะมีฐานะค่อนข้างดีกว่าอาชีพอื่นๆ

เรื่อง *โต๊ะตัวที่สาม* เรื่องเกิดในหมู่บ้านเล็กในชนบท ไพฑูรย์ รัชญา สะท้อน

ให้ผู้อ่านได้เห็นอาชีพค้าขาย โดยเฉพาะร้านน้ำชาซึ่งเป็นที่รวมข่าวของชาวบ้าน ยามเช้าทุกคนจะมานั่งดื่ม และคุยกันถึงเรื่องต่างๆ ดังตอนหนึ่งว่า

สำหรับหมู่บ้านเล็กๆ... ยามเช้าก็หมายถึง การได้ไปนั่งทอดหุ่นชดชาร้อนหรือกาแฟในร้านของจ้ง...

ร้านกาแฟของจ้งเป็นบ้านไม้ห้องแถว มีชั้นเดียวเหมือนห้องแถวอื่นๆ ในละแวกนั้น ภายในร้านรกรุงรังด้วยข้าวของเครื่องใช้ และใบปิดโฆษณาสินค้าที่ติดไว้ข้างฝาและเสาไม้ ในร้านมีโต๊ะและม้านั่งยาวสำหรับให้ลูกค้านั่งหัดตัว... ภายในร้านอบอวลไปด้วยกลิ่นชาและกาแฟ...ห้องถัดไปเป็นร้านรับซื้อพืชผลของเค้าแก่แข่ง ร้านตัดผม “ลมโชยเกศา” ของลุงนกเล็ก ร้านขายของชำสามร้าน ร้านซ่อมจักรยาน ตรงข้ามเป็นเพิงขายข้าวยาของแม่ระเาะ...

(“โต๊ะตัวที่สาม” : 93-94)

ตัวอย่างนี้สะท้อนให้เห็นภาพการค้าขายเล็กๆน้อยๆ และอาชีพบริการตัดผม ซ่อมรถจักรยาน ซึ่งใช้เงินลงทุนไม่มาก เป็นอาชีพที่อาจถือเป็นธุรกิจแบบพอเพียง คือ พออยู่พอกิน ร้านรับซื้อพืชผลซึ่งเค้าแก่แข่งเป็นเจ้าของก็ไม่ได้ถือว่ามีกำไรเอาเปรียบเกษตรกรแต่อย่างไร ผู้แต่งมีทัศนะว่า ชาวชนบทจะรับรู้ข่าวสารความเคลื่อนไหวของบ้านเมืองต้องไปนั่งร้านน้ำชาเล็กๆ ในหมู่บ้านเท่านั้น ร้านน้ำชาเป็นแหล่งข่าวที่ดีที่สุดของพวกเขาเหล่านั้น

ไพฑูรย์ ัญญา ได้กล่าวถึงอาชีพต่างๆ ในสังคมชนบท เช่น อาชีพต่อนกขาย อาชีพตัดฟันขาย อาชีพพุดหลุมปลูกลงยางพารา อาชีพเลี้ยงวัวชน อาชีพประมง อาชีพกรีดยางพารา เป็นต้น อาชีพเหล่านี้ อาศัยกำลังและแรงงานของคน ผลผลิตจะมีคุณภาพดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศ และปริมาณของผลผลิตจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับกำลังงานของคน และธรรมชาติที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพนั้นๆ เช่น ถ้าเกิดฝนตกน้ำท่วมก็ไม่สามารถจะกรีดยางพาราได้ ไม่สามารถตัดฟัน ไม่สามารถทำประมงได้ เหล่านี้เป็นต้น เพราะอาชีพต่างๆ ในชนบทยังไม่มีหรือนำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆมาใช้ หรือถ้าจะมีก็น้อยมาก

3. ประเพณีและวัฒนธรรม

ในเรื่องสั้นของไพฑูรย์ ัญญา ได้กล่าวถึง ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวไทยมุสลิมไว้ ได้แก่ พิธีกรรมทางศาสนา พุทธถึงการละหมาด การสวดมนต์ในมัสยิด การเข้าสู่หนัด

พิธีการแต่งงาน ตลอดจนวัฒนธรรมทางการแต่งกาย และการกิน การแต่งกาย ตัวอย่าง
เรื่อง เรือปลาเที่ยวสุดท้าย เป็นเรื่อง que แสดงให้เห็นว่า ชาวไทยมุสลิมในชนบท
มีความเคร่งครัดในศาสนาเป็นอย่างมาก เช่น การทำละหมาดอย่างสม่ำเสมอตามคำสอนของ
พระอัลลาร์ ในตอนหนึ่งว่า

เสียงกลองจากมัสยิดดังติดต่อกันหลายครั้ง...ชายชรายกตัวขึ้นจากที่นอน หยิบ
ผ้าห่มขึ้นพาดบาเดินไปที่โถงน้ำชายคาข้างนอก จัดแจงชำระล้างหน้าตาจนหมดจด
พร้อมๆกับเสียงสวดมนต์ดังโหยหวนมาจากมัสยิด นั้นแหละชายชราจึงเริ่มพิธี
ละหมาดของแกบัง และกว่าจะเสร็จสิ้นการประกอบศาสนกิจประจำวัน ฟ้าเบื้อง
ตะวันออกก็เรือเรือขึ้นมากแล้ว...

(“เรือปลาเที่ยวสุดท้าย” : 124-125)

เรื่อง ความตกต่ำ แสดงให้เห็นการเคร่งครัดในศาสนกิจของชาวไทยมุสลิม ดัง
ตอนหนึ่งว่า... เสียงสวดมนต์ในเย็นวันศุกร์หรือทุกย่ำรุ่ง ยังคงประสานกันกลมกลืน แนกแน่น
เสียงกลองในมัสยิดยังคงตีหนัก และก้องไกล ที่นี้แบบอย่างแห่งอัลละหะฮ์ยังคงสูงส่ง ดิงาม...
("ความตกต่ำ" : 155)

การเข้าสู่หนัด คือ การขลิบปลายอวัยวะเพศ เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนาอีกอย่างหนึ่ง
ของชาวไทยมุสลิม ผู้ชายทุกคนที่นับถือศาสนาอิสลามจะต้องเข้าพิธีสุหนัตตั้งแต่อายุยังน้อย
ถือเป็นความชื่นชมยินดีของทุกฝ่าย ดังที่ไพฑูรย์ รัชญา ได้เขียนไว้ในเรื่องสั้นตอนหนึ่งว่า
“วันก่อนอัยฮันมีงานสุหนัตลูกชาย ล้มแพะไปแปดตัว คนมาจากไหนก็ไม่รู้จนหัวไคบ้าน
หักไปสามชั้น ตัวนายบ้านเองหน้าบานเป็นกระดิ่งเงิน กลางคืนมีหนังฉายสามจอ มีวงไฟ
ไฮโลเต็มลานบ้าน” (“ความตกต่ำ” : 156)

การกินหมากเป็นภาพอย่างหนึ่งของคนในชนบท ดังที่ไพฑูรย์ รัชญา ได้พูดถึงใน
เรื่อง ลูกชายคนชวา ตอนหนึ่งว่า

...วะอะเมียของแกเป็นมะเร็งในช่องปากตายไปเมื่อหลายปีที่แล้ว ว่ากันว่าที่
วะอะเป็นมะเร็งก็เพราะแกกินหมากมากเกินไป ปากของแกแดงจนดำ เพราะ
น้ำหมากและน้ำลายที่หมักหมมกันหลายสิบปี ที่ร้ายกว่านั้นเขาพูดกันว่าวะอะ
ไม่เคยแปรงฟัน...

(“ลูกชายคนชวา” : 125)

ในชนบทภาคใต้ยังมีการกินข้าวด้วยมือเปล่า หรือเรียกว่าเปิบข้าว โดยเฉพาะชาวไทยมุสลิมจะมีวัฒนธรรมการเปิบข้าว ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้นของ ไพฑูรย์ รัชญา คือ เรื่อง ลูกชายคนชวา ดังนี้

ในวงข้าวตอนพลบค่ำพวกเราพี่น้องๆ ชอบทำข้าวหกเลอะเทอะพื้นครัว ก่อนกินข้าวก็ไม่ค่อยล้างมือ ถึงตอนนี้แหละ ว่าจะเส้นจะปรากฏตัวขึ้นในทันทีทันใด “มูมามเหมือนไอ้วะเส้นไม่มีคิด แม่ถลึงตาใส่พวกเรา” กินเหมือนหมู อยู่เหมือนคนชวา” แม้ว่า “เวลาไอ้วะเส้นมันกินข้าว มันก็ยวเสียงดังจู้จี้ เปิบข้าวแต่ละทีเหมือนหมียุ่มรังผึ้ง เม็ดข้าวติดเขลอะลามมาถึงข้อศอก หน้าซำพอกินเสร็จ มันยังบ้วนปากลงในชามข้าวของตัวเองเสียอีก”

(“ลูกชายคนชวา” : 126)

ตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นไพฑูรย์ รัชญา เขียนถึงประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมชนบทที่แตกต่างจากสังคมเมืองว่ามีการนั่งล้อมวงกินข้าวระหว่างพ่อแม่ลูก แสดงให้เห็นว่าระบบครอบครัวเป็นครอบครัวใหญ่ที่อบอุ่น บิดามารดาเป็นผู้นำที่มีอำนาจในครอบครัว

4. ความเชื่อและค่านิยม

ในเรื่องสั้นของไพฑูรย์ รัชญา ได้ปรากฏความเชื่อ และค่านิยมของชาวชนบทภาคใต้เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ เช่น เชื่อว่าในต้นไม้ใหญ่ๆ มักมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่เชื่อเรื่องวิญญาณ เชื่อว่ามีจริง เชื่อเรื่องความฝัน โชคลาง และมีพิธีแก้บนบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และค่านิยมในเรื่องของศักดิ์ศรี เครื่องรางของขลังป้องกันตัว เป็นต้น เรื่องสั้นของไพฑูรย์ รัชญา ที่ปรากฏความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ ได้แก่ เรื่อง คำพยากรณ์ อุบาทว์ นกเขาไฟ เพื่อนบุญ คณบงสะพาน เป็นต้น

ผู้คนในชนบทมีความเชื่อว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์มีจริง เมื่อปรารถนาอะไรจะบนบานศาลกล่าวขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อนี้มีมาช้านานตั้งแต่ครั้งโบราณกาลมาแล้ว เช่น เรื่อง “คำพยากรณ์” สะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ตามต้นไม้ใหญ่ๆ เช่น ต้นไทรใหญ่หรือต้นโพธิ์ เป็นต้น ดังตัวอย่าง

“พวกมึงไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร ไม่รู้จักที่ค่าที่สูง พวกมึงรู้ไว้ด้วยเถอะว่า พระโหรา
นี่เป็นที่สิงสถิตของภูตผีเทวดามานมนาน ในโพรงโหราในง่ามสาขาของแต่ละ
กิ่งแต่ละต้นนั้นมันเป็นทีที่เก็บกระดูกของคนแต่ก่อนคนรุ่นปู่ย่าตาทวดของเรา
ฝังกระดูกผีไว้ที่นั่น ใครก็ตามที่คิดทำลายพระโหราศักดิ์สิทธิ์ก็เท่ากับว่ามันกำลัง
ทำลายภูตผีเทวดา มันจะต้องฉิบหายตายโหง...ตายโหงกันหมด...จำคำของกูไว้
ให้ดี จำไว้ให้ดี ฮะๆๆ” หมอผีเผ่าระเบิดออกมาอย่างบ้าคลั่ง คำประกาศของ
เผ่าหมอผีสร้างความประหวั่นพรั่นพรึงให้แก่ผู้ที่ได้ยินทุกถ้วนหน้า สายตาแทบ
ทุกคู่จ้องมองไปยังคณะกรรมการวัดด้วยท่าที่หวาดระแวง และชิงชัง...

(“คำพยากรณ์” : 115)

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับผีตางเทวดาที่รักษาต้นไม้โหราอยู่ชาวบ้าน
เชื่อกันว่าต้นไม้ใหญ่ที่มีกิ่งก้านสาขา มีอายุหลายสิบหลายร้อยปีจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิงสถิตอยู่
ผู้คนจะบนบานขอในสิ่งที่ตนปรารถนา และหากว่าได้สิ่งนั้นสมปรารถนาก็จะยิ่ง เคารพบูชา
ต้นไม้โหราใหญ่มากยิ่งขึ้น แต่หากเมื่อใดที่ไม่ได้ในสิ่งที่ปรารถนาก็จะไม่โทษสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่
กลับโทษดวงชะตาของตัวเอง

นอกจากนี้ชาวบ้านในชนบทจะมีความเชื่ออีกอย่างหนึ่งคือ เชื่อเรื่องไสยศาสตร์มี
การทำคุณไสย เวทมนต์คาถา เสน่ห์ยาแฝด เชื่อเรื่องถูกอุบาทว์หรือสิ่งเลวร้ายต่างๆ เป็นต้น ดัง
ตัวอย่าง เช่น เรื่อง อุบาทว์ ในเรื่องกล่าวถึงคนป่วยและเสียชีวิต เนื่องจากถูกทหารพรานทำร้าย
จนกลัวลนลานทำให้ประสาทเสีย คนในหมู่บ้านไม่มีใครทราบเรื่องราวข้อเท็จจริง จึงเหมามาว่า
ถูกของ* ถูกปลวก** ถูกชิน*** ถูกตายายมโนราห์****ต่างๆ นานา และหาหมอไสยศาสตร์
มาแก้จนต้องเสียเงินเสียทรัพย์สินมากมายเพราะความเชื่อมงายในสิ่งเหล่านี้ ดังตัวอย่าง

* ถูกของ เป็นภาษาพูดของชาวชนบท หมายถึง ถูกสิ่งเหนือธรรมชาติลงโทษ
ด้วยวิธีการต่างๆ กัน

** ถูกปลวก หมายถึง ถูกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่าสิงสถิตอยู่บนจอมปลวกลงโทษ

*** ถูกชิน หมายถึง ถูกผีป่าชนิดหนึ่งเข้าสิง

**** ถูกตายายมโนรา หมายถึง ถูกหลานที่เจ็บป่วยเพราะถูกตายายผู้ล่วงลับไปแล้ว
แต่วิญญาณกลับมาก่อกวนทรมานมโนรา ชาวชนบทเชื่อว่า ถูกหลานจะต้องบวงสรวงด้วย
การเล่นมโนราโรงครูเพื่อบูชาตายายจึงจะหายเจ็บป่วย

พ่อหมอจูดรูปเทียนบูชาพระแลเริ่มหลับตาบริกรรมโองการชุมนุมเทวดาอยู่ใน
ลำคอแผ่วๆ แล้วจึงเจียบไป สายตาของเพื่อนบ้านหลายคู่จ้องมองอยู่แทบไม่กะพริบ
นางคำแม่ของเขมมั่งอยู่ใกล้ลูกชายด้วยความเป็นห่วงเขมม นอนนิ่งไม่ไหวติง
ตาเหม่อลอยจับอยู่ที่เพดานผ้าเหมือนไม่รู้เรื่องราวใดๆ ที่กำลังเกิดขึ้นในขณะ
นี้เลย "ไอ้เขมมมันถูกปลวกมันไปจับบนปลวกจี๋หมา* เจ้าปลวกเลยทักทายเอา"
พ่อหมอเอ่ยขึ้นเป็นครั้งแรกหลังจากที่เจียบไปนาน

"แล้วจะทำยังไงดีล่ะพ่อหมอ" นางคำถามขึ้นอย่างร้อนรน

"เอาผ้าแพรไปพันรอบปลวกจี๋หมาตรงคอกหมูแกนะ แล้วขอสมลาโทษ
ท่านเสีย วันสองวันก็หายเอง" พ่อหมอว่าขึ้นด้วยเสียงราบเรียบ

หมอแป้นซึ่งเป็นทั้งหมอผีและโนราหากินอยู่กับการรำโนราห์แก่นบอก
นางว่า "เขมมมันถูกตายายโนราห์" ต้องรำโนราโรงครู** ถวายจึงจะหายได้ "ก็
พวกมึงมันเชื่อโนราห์เก่า แต่ไม่เคารพกราบไหว้ตายายเลยกลั่นแกล้งเอาไปลง
ที่ไอ้เขมมมันแหละ..."

("อุบาทว์" : 100-102)

ตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นความเชื่อที่มลายของชาวชนบทเมื่อเกิด
เหตุการณ์ต่างๆ ที่หาต้นสายปลายเหตุไม่ได้แล้วสันนิษฐานกันว่า "ถูกของ" เช่น ถูกชิน
"เจ้าที่เจ้าทาง" ลงโทษ "ถูกตายายมโนราห์" เป็นต้น ต่อจากนั้นก็จะมีพวกที่ตั้งตนเป็น
หมอผี หมอเทวดา ช่วยปิดเป่าโรกภัยต่างๆ ที่หาสาเหตุไม่ได้ โดยการ "ทรงเจ้า" เข้าร่างของ
ผู้ที่เป็นหมอที่เรียกว่า "ร่างทรง" แล้วก็มีการตอบแทน มีของกำนัลหรือแก่นบสะเดาะ
เคราะห์ต่างๆ ตามมา ซึ่งบางครั้งต้องเสียเงินทองมากมาย โรคต่างๆ ก็ยังไม่หายแต่ผู้คนที่ยัง
ไม่สิ้นศรัทธาที่มีต่อหมอผีเหล่านั้น

เรื่อง "เพื่อนบุญ" สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง คนในชนบท
ส่วนใหญ่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เชื่อว่าพระสงฆ์ที่บวชเรียนหลายพรรษาเป็นผู้แก้กั

* ปลวกจี๋หมา เป็นภาษาถิ่น หมายถึง จอมปลวกขนาดเล็กๆ เตี้ยๆ

** มโนราห์โรงครู หมายถึง มโนราห์ที่ใช้เล่นแก่นบถวายตายายตามความเชื่อของ
ชาวชนบท

วิชาสามารถล่วงรู้โชคชะตาของคน บางครั้งไขห่วยได้แม่นยำ ผู้คนจึงหลั่งไหลไปบูชาเพื่อ
ขอห่วย ขอของขลังไว้ป้องกันตัว เมื่อสมหวังก็จะนำของกำนัลไปถวาย ดังในตัวอย่างต่อไปนี้

"ให้เหมือนท่านอาจารย์ชิลวงพ่อ ไขห่วยไขเบอร์ทำผ้ายันต์ ปั้นไอ้จิก* ไว้
แจกบ้างซี แล้วไม่นานหอกหลวงพ่อก็คงได้อยู่ตึกเหมือนท่านอาจารย์ มีที.วี.สี.
มีพัดลมสบายไปเลย นี้อะไรได้ เอาแต่เลี้ยงไก่แจ้ ไก่เด็ยมันจะมีราคาอะไร..."

("เพื่อนบุญ" : 67)

ความเชื่อเรื่องความฝันมีอยู่ทั่วไป ไม่ว่าจะเมืองหลวงหรือชนบท เป็นความเชื่อที่มี
มาช้านานตั้งแต่สมัยโบราณ ความฝันบางครั้งก็เป็นความจริงเหมือนที่ฝัน บางครั้งก็ไม่จริง
แต่ผู้คนก็ยังเชื่อความฝัน ดังตัวอย่างที่แสดงให้เห็นความเชื่อนี้เช่น

เรื่อง *นกเขาไฟ* แสดงความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน ฝันร้ายทำให้ผู้ที่ฝันวิตกกังวล
กลัวว่าความฝันจะเป็นความจริงดังตัวอย่างตอนที่ตัวละคร "ผม" ฝันว่า

ผมฝันประหลาดเหลือเกิน ภาพฝันนั้นยังปรากฏแจ่มชัดไม่จางตา ผมฝันเห็น
นกยักษ์ตัวหนึ่ง มันใหญ่โตกว่านกที่เคยอ่านพบหรือเห็นจากในนิทานประเภท
อภินิหารมาก่อน นกตัวนั้นบินเข้ามาจับที่หลังคาบ้านของผม นัยน์ตาทั้งคู่ของ
มันแดงก่ำเหมือนลูกไฟขนาดใหญ่ ขาทั้งสองเทอะทะและมีเกล็ดแข็งเรียงกัน
แน่นเหมือนลายกนกตามเสาโบสถ์ ในขณะที่อุ้งปีกทั้งสองกางจุ่มลงมาปิดหลังคา
บ้านแทบทั้งหมด ผมพยายามปีนขึ้นไปจับมันบนหลังคา แต่แม่และพี่สาวออกมา
ร้องห้ามด้วยความตื่นตระหนก ผมเห็นแม่กับพี่สาวแสดงอาการหวาดกลัวสุดขีด
แม่ยกมือทั้งสองปิดหน้าปากก็ร้องเรียกผมให้ลงมาข้างล่าง พี่สาวกลับร้ายไป
กว่านั้น เธอวิ่งหนีเตลิดหายเข้าไปในป่าหลังบ้าน ผมร้องบอกแม่ว่านกนั้นมัน
ไม่น่ากลัวสักนิดเดียวมันเป็นนกที่ทำขึ้นจากหุ่นฟางต่างหาก ผมตะโกนบอกแม่
พลางและปีนขึ้นไปทางท่อนขามหีมาของนกยักษ์... และเมื่อขึ้นไปถึงส่วน
หลังของมันผมก็พบพ่อกำลังนั่งอยู่บนนั้น พ่อแสดงความยินดีมากที่เห็นผม
พร้อมกับกวักมือเรียกให้เข้าไปหา ขณะนั้นเองผมได้กลิ่นประหลาดลอยมา

* ไอ้จิก หมายถึง รูปปั้นอวัยวะเพศผู้ชายที่ผู้คนเชื่อว่าเป็นของขลัง เป็นเสน่ห์

จากตัวของพ่อมันเป็นกลิ่นซากศพ หรือไม่ก็กลิ่นเน่าของงูตาย ผมกลิ่นเหียนอย่างแรงก่อนจะอาเจียนจนตัวเอง...ให้ตายเถอะ ผมเห็นดับไตใส่ถุงทั้งหมดของผมไหลออกมากับกองอาเจียนนั้น มันเหมือนกระเพาะหมูดีๆ นั่นเอง...

ความฝันดังกล่าวทำให้ "ผม" เก็บมาคิดกังวลใจ ประกอบกับวันต่อมา "ผม" ได้รับข่าวร้ายว่า มาลัยคนรักของ "ผม" ล้มป่วยลงอย่างกะทันหันและหมอที่สถานีนอนามัยบอกว่าเธอมีได้เป็นอะไร "ผม" คิดมากจนเป็นเหตุให้ผมฝันอีกครั้งหนึ่งว่า

...มาลัยออกวิ่งไปทางภูเขารูปคันธนูที่เห็นอยู่ไกลลิบพร้อมกับร้องทำทนายให้ผมไล่ตาม ทันใดนั้นเองบนแผ่นฟ้าก็ปรากฏเงามืดเป็นบริเวณกว้าง พร้อมกับเสียงร้องอย่างน่ากลัวดังขึ้นติดกัน ผมแหงนเงยขึ้นมองด้วยความตระหนกนัยกัษตัวนั้นอีกแล้ว...นกที่มีขาเทอะทะเหมือนเสาโบสด์ตัวนั้น...มันกำลังบินร่อนอยู่เหนือท้องทุ่ง ปีกซึ่งไม่ผิดกับผ้าใบขนาดใหญ่พัดกระพือจนคงหญ้าถูระเนนเป็นริ้วคลื่น ผมร้องไล่ตะโกนสุดเสียงเมื่อเห็นมันบ่าหัวไปทางมาลัยและอย่างรวดเร็วจนทำอะไรไม่ทัน มันก็โฉบต่ำลงมาเฉี่ยวมาลัยติดขึ้นไปกับกรงเล็บอันแหลมคม เสียงมาลัยหวีดร้องยาวนานก่อนที่จะหายลับไปต่อหน้าของผม...

(“นกเขาไฟ” : 139-148)

หลังจากที่ "ผม" ต้องฝันร้ายเพราะความวิตกกังวล วันต่อมาก็เกิดเหตุร้ายคือ คนที่ใกล้ชิดตัว คือ แม่และมาลัยคนรักของผมต้องล้มป่วยอย่างกะทันหัน แม้กระทั่งหมอแผนปัจจุบันยังตรวจวินิจฉัยไม่พบว่าเป็นโรคอะไร เหตุการณ์แบบนี้ยิ่งส่งผลให้ตัวละคร หรือชาวบ้านเชื่อเรื่องความฝันมากยิ่งขึ้น เพราะถือว่าความฝันเป็นกลางบอกเหตุล่วงหน้าให้รู้ว่าต่อไปจะเกิดอะไรขึ้นให้เตรียมตัว และระมัดระวังตัวไว้

ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ที่เป็นตัวกาลกิณี คือ ความเชื่อที่ว่าสัตว์บางชนิดเป็นตัวเสนียดจัญไร ใครเอามาเลี้ยงไว้ในบ้านก็จะพบแต่ความวิบัติฉิบหาย สาเหตุของความเชื่อนี้ อาจมาจากใครคนใดคนหนึ่งแต่ครั้งโบราณกาลเคยเลี้ยงสัตว์บางชนิดไว้และบังเอิญชีวิตและครอบครัวของคนผู้นั้นประสบภัยพิบัติจึงโทษว่าเพราะสัตว์ตัวนั้นตนจึงประสบเคราะห์กรรม ความเชื่อเช่นนี้จึงถูกฝังไว้ในจิตสำนึกต่อๆ กันมา

เรื่อง นกเขาไฟ เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นความเชื่อที่ว่า "นกเขาไฟ" เป็นตัวเสนียด
จัญไร เป็นสัตว์ที่ไม่มีใครนำมาเลี้ยง ดังตัวอย่างตอนหนึ่งว่า

"ก็จะอะไรเสียอีกล่ะ... ลูกชายตัวดีของแก่นั้นแหละ มันเอานกเขาไฟมาไว้
บ้านอย่างนี้ มันกำลังทำให้แก่นฉิบหายรู้รีเปล่า... นกเขาไฟนะเขาให้เลี้ยงกัน
เสียเมื่อไหร่ มันตัวอุบาทว์จริงอะไรนะรู้ไว้ด้วย ใครเอาเข้ามาไว้ในบ้าน รังแต่จะวิบัติ
ฉิบหาย ชื่อมันก็บอกอยู่แล้ว มันไฟซัดๆ แกรู้มั๊ย" ลุงชี้แจงอย่างฉุนเคือง...ลุงหัน
ไปบอกแม่อีกว่าที่หมูของแม่ได้ป่วยตายก็เพราะนกเขาไฟตัวนั้นแหละเป็นเหตุ...

และต่อมาเมื่อมาลัยคนรัก ของผมล้มป่วยลง "แกจะเลือกนกหรือมาลัย"
ลุงเอ่ยขึ้นอย่างซาเย็น ทุกคนในที่นั้นจึงมาที่ผมเป็นจุดเดียว เสียงแม่มาลัย
สะอื้นให้หนักขึ้น... ผมจะทำ...เพื่อมาลัย" แผลวเบาเหลือเกิน น้ำเสียงของผม...
แต่มันก็นักแน่น... "อย่าไปฆ่ามันนะ...ปล่อยมันไป" ใครคนหนึ่งตะโกน
ไล่หลังมา "นกเขาไฟของแก่นั้นแหละ..มันทำให้มาลัยต้องเป็นอย่างนี้" เสียง
ของลุงยังคงตามมาตอกย้ำความรู้สึก

(“นกเขาไฟ” : 45-149)

ตัวอย่างดังกล่าวชี้ให้เห็นชัดเจนเกี่ยวกับความเชื่อที่ว่า สัตว์บางชนิดเป็นตัวเสนียด
จัญไร เช่น นกเขาไฟที่กล่าวถึงในเรื่องนี้ หมายถึง นกเขาป่ามีตาสีแดง ขาสีแดง ในเรื่องนี้
ตัวละคร “ผม” รักนกเขาไฟตัวนั้นมากและนำมาเลี้ยงไว้ และเป็นเวลาเดียวกันกับที่หมูใน
เล้าของแม่เจ็บป่วยล้มตายจะด้วยเพราะอะไรไม่มีใครทราบ จึงเดาเอาว่าเพราะ “นกเขาไฟ”
เพราะชื่อของมันคือ “ไฟ” ที่ทุกคนจินตนาการไว้ว่า ไฟต้องเผาผลาญ เท่านั้น นอกจากหมู
ในเล้าตายแล้ว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากเอานกเขาไฟมาเลี้ยงก็คือ แม่ล้มป่วย มาลัยล้มป่วย
อย่างกะทันหันและผมเองก็ฝันร้าย และที่สำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อความเชื่อในเรื่องนี้มาก คือ
เมื่อ “ผม” ตัดสินใจปล่อยนกเขาไฟไป ปรากฏว่า มาลัยหายป่วยอย่างปลิดทิ้ง หมูของแม่ที่
ป่วยอยู่ก็หายเป็นปกติ จึงเป็นเรื่องที่ช่างเกิดมาพร้อมกันพอดี ผู้แต่งสะท้อนให้ผู้อ่านได้
เข้าใจว่า ความเชื่อดังกล่าวมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง และไม่มีใครพิสูจน์ได้ว่าจริงหรือไม่จริง ทั้งนี้ขึ้น
อยู่กับวิจารณญาณของแต่ละคนเท่านั้น

ความเชื่อเกี่ยวกับวัตถุของขลัง คือ เชื่อว่าสิ่งของบางอย่างอาถรรพ์ หรือถ้าได้รับ
การปลุกเสก เช่น ผ้ายันต์ ปลัดจิก เป็นต้น คนไทยส่วนใหญ่เชื่อว่า ของขลังบางอย่างใช้

กันผีได้ คือ ผ้ายันต์ และตะกรุด ไผ่ทुरย์ รัชญา พุดถึงวัดดูของขลังน้อยมากจากการศึกษาพบว่าเรื่อง "เพื่อนบุญ" กล่าวถึงเรื่องวัดดูของขลังไว้พอเข้าใจว่าผู้ที่ไปหาท่าน "อาจารย์" ในวัดมีจุดประสงค์ คือ หาของขลังไว้ป้องกันตัว และขอหวยเบอร์เท่านั้น จึงทำให้ผู้อ่านทราบว่ายังมีความเชื่อเรื่องนี้อยู่ในชนบทด้วย

ปัญหาสังคมชนบทที่ปรากฏในเรื่องสั้นของไผ่ทुरย์ รัชญา

ปัญหาสังคมที่เป็นปัญหาหลัก คือ ปัญหาความแตกต่างของฐานะทางสังคม ปัญหาค่านิยมและความเชื่อเป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เป็นตัวกำหนดสถานภาพของบุคคลในสังคมเกี่ยวกับเรื่องเกียรติยศ และฐานะทางสังคม การแบ่งชนชั้น สุขภาพอนามัย ตลอดจนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความแตกต่างดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาสังคมทั้งสิ้น (จารี กาลดิษฐ์ ทิพย์รัตน์, 2532 : 48) ไผ่ทुरย์ รัชญา ไม่ได้เสนอปัญหาสังคมชนบทโดยตรง แต่เสนอปัญหาโดยทางอ้อม คือเสนอสภาพความเป็นอยู่ทั่วไปและสภาพภูมิอากาศ สภาพแวดล้อมในสังคมชนบทควบคู่กันไปจนทำให้ผู้อ่านได้สังเกตเห็นปัญหาต่างๆ ดังนี้

1. ปัญหาความยากจน

ไผ่ทुरย์ รัชญา ได้นำเสนอภาพธรรมชาติแวดล้อมในชนบทความสวยสดงดงาม และความโหดร้ายน่ากลัว เพื่อสะท้อนภาพให้ผู้อ่านได้เข้าใจและทราบว่าชาวชนบทส่วนใหญ่ ซึ่งประกอบอาชีพทางการเกษตรต้องพึ่งพาธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ หากธรรมชาติไม่เอื้ออำนวย เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม พืชผลการเกษตรก็เสียหาย แม้ผลผลิตดีการขายก็ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง จึงได้ราคาต่ำ ปัญหาต่างๆ ดังกล่าวส่งผลให้ชาวชนบทมีความเป็นอยู่อย่างลำบากยากจน ปัญหาความยากจนของชาวชนบทนี้ปรากฏในเรื่องสั้น เรื่อง เรือปลาที่ขิวสุดท้ายคนต่อนก ไม้เท้า เป็นต้น ตัวอย่าง

เรื่อง ไม้เท้า แสดงให้เห็นว่าชาวชนบทถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางทำให้ชายชราที่ทำไม้เท้าขายมีรายได้น้อย ตัวอย่างตอนหนึ่งว่า

ราคาของมันก็จะถูกกำหนดเอาไว้ตายตัวตั้งแต่ห้าหกปีมาแล้ว แม้หว่านและยี่ดูจะพรวงป่าลงไปมากแต่ราคาของไม้เท้าสำเร็จรูปก็ยังไม่เคยเปลี่ยนแปลง....

"ฉันก็ไม่ได้กำไรกำไรสักก็เล็กน้อย ที่ช่วยซื้อนี้ก็เพราะเห็นว่าจะได้ช่วยให้

คนในบ้านมีงานทำ ถ้าคิดค่าขนส่งเข้าเมืองอีก มันก็แทบไม่ได้อะไรเลย" เจ้าของร้านเหล้าผู้รับซื้อจระไนให้ฟัง...

("ไม้เท้า" : 56)

เรื่อง เรือปลาเที่ยวสุดท้าย ไพฑูรย์ ัญญา สะท้อนภาพของธรรมชาติของทะเล และอาชีพการทำประมง ทะเลในอดีตอุดมสมบูรณ์มีปลาชุกชุม แต่ทะเลปัจจุบันปลาเริ่มหมดไป ชาวประมงจึงต้องประสบปัญหาความยากจน เพราะจับปลาไม่ได้ ดังเช่น ในเรื่องนี้ "เผ่าหมีด" ผู้ซึ่งได้ชื่อว่าหาปลาเก่งที่สุดในหมู่บ้าน ทุกครั้งที่ออกทะเลหาปลาจะได้ปลาเต็มลำเรือเสมอ แต่ในปัจจุบันเมื่อพยายามที่จะแสดงฝีมือการหาปลาเพื่ออวดเด็กรุ่นหลัง เพราะทะเลไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนแต่ก่อนกับต้องผิดหวัง ไม่สามารถหาปลาได้เหมือนเมื่อตอนที่เขายังหนุ่มๆได้อีก เพราะทะเลไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนแต่ก่อนกับทั้งยังต้องต่อสู้กับภัยธรรมชาติอีกด้วย ดังการบรรยายตอนหนึ่งว่า

คลื่นซัดเรือมาไกลลิบ เกาะที่หมายปรากฏอีกครั้งหนึ่งเมื่อฟ้าเปิด แต่มันอยู่ไกลเสียเกินกู่ ตำแหน่งที่วางหลอมเอาไว้แต่ตอนหัวค่ำนั้นจำแทบไม่ได้ ชายชราฝืนใจพายเรือออกค้นหา ในหัวของแกเริ่มหนักอึ้งปวดหนึบขึ้นมาทันที ในขณะที่รูมุกทั้งสองกับแถบจนฮึดอัด เนื้อตัวตะครันตะครออยู่แผ่วผ่าว แกเริ่มส่งเสียงไอขึ้นประปราย... ไหนจะต้องคอยวิดน้ำออกจากเรือ ไหนจะต้องตากฝนจนหนาวสั่นเหมือนลูกนกมันไม่ผิดอะไรกับอยู่ในนรกสักนิดเดียว...

และในที่สุดเมื่อเริ่มวันใหม่ฟ้าสว่าง "เผ่าหมีด" ก็คว้าน้ำเหลวเขาไม่ได้ปลาเลยสักตัวเดียว จนเผ่าหมีดต้องยอมรับความจริงว่า "ทะเลวันนี้ไม่เหมือนเมื่อก่อนอีกแล้ว"

("เรือปลาเที่ยวสุดท้าย" : 134-135)

ไพฑูรย์ ัญญา แสดงทัศนะว่าสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คนในชนบทยากจน

2. ปัญหาด้านสังคม

ปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในหลายๆ ด้าน ทำให้เกิดปัญหามานานัปการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาทางสังคมชนบทภาคใต้ ซึ่งเมื่อศึกษาเรื่องสั้นของไพฑูริย์ รัชญา แล้วพบว่าปัญหาของชาวชนบทภาคใต้ที่ประสบความเดือดร้อนมาก เช่น ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาถูกเรียกค่าคุ้มครอง ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ประชาชนนิยมซื้อขายมารับประทานกันเอง ไม่ยอมไปรับคำปรึกษาจากหมอ ใช้วิธีรักษาทางไสยศาสตร์ ปัญหาเรื่องการถูกเอารัดเอาเปรียบ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความยากจน ปัญหาการศึกษาไม่เพียงพอ เป็นต้น ดังตัวอย่าง

เรื่อง ผู้ประทุษร้าย สะท้อนให้เห็นปัญหาที่เกิดจากการศึกษาไม่เพียงพอ เช่น ตัวละคร "เขียว" เป็นผู้ที่มีการศึกษาน้อยจึงไม่มีความรู้ความสามารถในการที่จะทำมาหากิน ดำเนินชีวิตไปวันๆ ด้วยการขูดฝือก มัน และตกลปลา เป็นอาหาร ("ผู้ประทุษร้าย" : 96)

เรื่อง คนต่อนก ไพฑูริย์ รัชญา สะท้อนให้เห็นปัญหาสุขภาพอนามัยจากอาการป่วยของลีเม๊ะ ภรรยาของญามินห์ ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าในชนบทส่วนใหญ่มีอนามัยไม่ดีพอ ผู้คนจึงมีสุขภาพไม่สมบูรณ์ร่างกายทรุดโทรมเต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บ เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน

เรื่อง ตุ๊กตาแขนขาด แสดงปัญหาสังคมที่เกิดจากฐานะทางครอบครัวตกต่ำอย่างนริศ เมื่อสภาพครอบครัวตกต่ำลงก็หาทางออกด้วยการดื่มเหล้า ภรรยาเล่นการพนัน ไม่มีเงินให้ลูกไปโรงเรียน ปัญหาต่างๆ เหล่านี้เป็นปัญหาสังคมทั้งสิ้น

3. ปัญหาด้านการเมือง

ในชนบทภาคใต้ปัญหาด้านการเมืองนับเป็นปัญหาที่มีความสำคัญมาก เช่น ปัญหาชนกลุ่มน้อย ปัญหาการแทรกซึมของลัทธิคอมมิวนิสต์ ปัญหาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น คนในชนบทภาคใต้ต้องประสบปัญหาความยากลำบาก เพราะการเก็บภาษีเดือนบ้าง ถูกเรียกค่าคุ้มครองบ้าง ตลอดจนการถูกโจรกรรมคุกคามความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ในเรื่องสั้นของไพฑูริย์ รัชญา ปรากฏปัญหาที่เกิดจากการปกครองของรัฐกล่าวคือ ประชาชนถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐข่มเหง รังแก ขูดรีด ในเรื่องสั้นเรื่อง การมาเยือนของรัฐบาล อุบาทว์ระหว่างมือกลางวัน เป็นต้น ดังตัวอย่าง

เรื่อง อุบาทว์ เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นปัญหาประชาชนถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐรังแกจนต้องกลัวลนลาน ดังตัวอย่างตอนหนึ่งซึ่ง "ลอย" เล่าว่า

...พวกทหารพรานนั้นแหละ มันขึ้นไปตั้งกองอยู่ที่นั่นด้วย มันตรวจตราทุกคนที่เข้าออกในหมู่บ้านเพราะกลัวว่าจะเป็นพวกป่า ฉันกะไอ้เจิมเพิ่งขึ้นไปก็ถูกเพิ่งเล็งเพราะเป็นคนแปลกหน้า พออยู่ไม่กี่วันเขาประกาศห้ามตัดยาง เพราะกลัวว่าชาวบ้านจะไปส่งข่าวส่งเสียงให้พวกในป่า แต่ไอ้เจิมมันไม่ยอมเชื่อก็มันรีบตัดยางเพื่อหาเงินซื้อผ้าไตร ซื้อวัวมาแกลงในงานบวชนั้นแหละ มันเลยหนีไปตัดยางคนเดียวฉันห้ามก็ไม่ฟัง พอพวกทหารรู้เข้ามันก็ยิงเพิ่งเล็งมากขึ้น แต่เรื่องมันยังไม่มီးอะไรอยู่ๆ ไอ้เจิมมันก็หายไปเสียเฉยๆ ไม่มีข่าวคราว... แต่อีกสามสี่วันเขากลับมาทั้งเนื้อทั้งตัวชำเขียวเป็นแผลไปหมด...

(“อุบาทว์” : 108)

จากตัวอย่าง เจิมถูกทหารพรานที่ตั้งกองอยู่ในป่าล้อมจนเขียวไปทั้งตัว กลัวจนประสาทหลอน

เรื่อง การมาเยือนของรัฐบาล สะท้อนให้เห็นภาพการใช้อำนาจเกินขอบเขตของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยรังแกและเอาเปรียบประชาชน กล่าวคือ ตัวละคร “รัฐบาล” พุดจา ทะโลมภรรยาเจ้าของร้านและทะเลาะวิวาทกับประชาชน ใช้ปืนยิงประชาชน ดังตัวอย่างตอนหนึ่งคือ

“ฉันควรจะตีอะไรดีล่ะแม่สาวน้อย” ครั้นแล้วรัฐบาลก็เอ่ยขึ้นเสียงออกอ้อนจนน่าหมั่นไส้ และเราเห็นอีกว่าเขายกคิ้วข้างเดียวให้กับหล่อนแผลบหนึ่ง “ว่าไงสาวน้อยจะให้ฉันตีอะไรดี” รัฐบาลเอ่ยขึ้นอีกอย่างอารมณ์ดี... รัฐบาลเอียงคอเล็กน้อย ขมวดคิ้วอย่างครุ่นคิด... “ฉันคิดออกแล้ว” รัฐบาลเอ่ยขึ้น “นม ฉันควรจะตีนมดีกว่า”

และอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลข่มเหงประชาชน เช่น

รัฐบาลหันไปจับกระบอกไอน้ำและลูบเล่น "เรามาพูดกันอย่างเปิดเผย นายมีความจริงอะไรเกี่ยวกับรัฐบาลก็ว่ามา"

"ฉันไม่มีความจริงอะไรทั้งนั้น" ชายวัยกลางคนพูด

"นายกำลังโกหก"

"ฉันไม่ได้โกหก"

"เงินนายพูดมา"

"ก็ฉันพูดไปแล้วนี่" ชายวัยกลางคนทำหน้าที่เหมือนอยากจะร้องไห้..

"นายกำลังทำลายรัฐบาล" มีเสียงข่มขู่ดังขึ้นดี "นายมองรัฐบาลเป็นอะไรถึงได้แสดงอาการเช่นนี้"

("การมาเยือนของรัฐบาล" : 71-72)

ไพฑูรย์ รัชญา นำเสนอปัญหาการเมืองโดยเน้นที่ปัญหาเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจข่มขู่ผู้คน เช่น การเอาปืนออกมาวางอวดสายตาประชาชน ทั้งยังยิงปืนขู่ประชาชน เหตุการณ์เหล่านี้ ทำให้ประชาชนไม่ชอบรัฐบาล และก่อให้เกิดความไม่พอใจในระบอบการปกครอง จึงเป็นการขัดแย้งทางการเมืองขึ้น

4. ปัญหาด้านความเชื่อและค่านิยมเก่า

ไพฑูรย์ เครือแก้ว (2506 : 8) ให้ความหมายของค่านิยมว่า

ค่านิยมของสังคม หมายถึง สิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คนปรารถนาจะได้ เป็นสิ่งที่คนถือว่าเป็นสิ่งที่บังคับให้คนต้องปฏิบัติ คนผู้ชายขยันและมีความสุขเมื่อได้ครอบครองเป็นเจ้าของหรือได้เห็นได้ฟัง ค่านิยมจึงเป็นแบบฉบับของความคิดที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจเพื่อยึดถือปฏิบัติของคนในสังคม

ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องสั้นของไพฑูรย์ รัชญา พบว่า ปัญหาค่านิยมที่เกิดจากค่านิยมทั่วไป เช่น เรื่องศักดิ์ศรี เรื่องเงิน ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้น เรื่อง คนบนสะพาน คนต่อнок ความตกต่ำ เป็นต้น ตัวอย่าง

เรื่อง คนบนสะพาน แสดงให้เห็นปัญหาที่เกิดจากค่านิยมเรื่องศักดิ์ศรีของคนเลี้ยงวัวชนทั้งสองคน เมื่อจูงวัวขึ้นสะพานมาประชันหน้ากันกลางสะพานต่างคนต่างไม่ยอม

ถอยให้แก้กัน เพราะเกรงว่าจะเสียศักดิ์ศรี ดังตัวอย่างตอนหนึ่งว่า

คนทั้งสองประจันหน้ากันกลางสะพาน ในมือของแต่ละฝ่ายมีเชือกวัวติดอยู่ วัวชนทั้งสองที่อยู่เบื้องหลังคนจึงเริ่มทำพายุกันให้แล้ว ช่างเป็นเหตุบังเอิญที่ เลวร้ายที่สุดในเข้านี้

สะพานแกว่งไกวยวบยาบ เมื่อวัวทั้งสองเริ่มเมียงมายเข้าหากัน มันพยายาม เบียดดันเจ้าของเพื่อจะข้ามมาข้างหน้า คนกับวัวทั้งคู่อยู่ห่างกันเพียงสามสี่วาเท่านั้น
เอง

คนเลี้ยงวัวคนเดิมรู้สึกไม่พอใจเป็นอย่างมาก เขาไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่าจะมี คนกล้ามาลองศึกกับเขาได้ มันดูเหมือนว่าเขากำลังถูกลบศักดิ์ศรี และนี่เป็นสิ่งที่ เขาไม่อาจยอมได้ง่ายๆ

("คนบนสะพาน" : 45)

เรื่อง ความตกต่ำ แสดงปัญหาที่เกิดจาก "นายบ้าน" คนใหม่คือ อายีสัน มี คำนิยมในสิ่งแปลกใหม่ โดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับคนในหมู่บ้าน ดังตัวอย่าง ตอนหนึ่งว่า

เพียงไม่ถึงหกเดือนที่อายีสันเข้ารับตำแหน่งใหม่ ความเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง เริ่มเกิดขึ้นในหมู่บ้านอันสุขสงบ เมื่อวานอายีสันซ้อมเด็กรุ่นสองตามคนที่ริบโมย ไก่ของเพื่อนบ้าน...เมื่อสองเดือนที่แล้ว คนของอายีสันดื่มเหล้าเมาแล้วอาละวาด ยิ่งป็นขึ้นฟ้าทั้งคืน แต่ไม่มีใครเอาผิด...

("ความตกต่ำ" : 154)

ด้านความเชื่อ เท่าที่ปรากฏในเรื่องสั้นของไพฑูริย์ รัชญา เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับ สิ่งลึกลับ สิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น การทรงเจ้าเข้าผีเพื่อรักษาโรค เชื่อเรื่องอำนาจของสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ มีการบวงสรวงบูชา เชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังใช้ป้องกันตัวได้ เชื่อเรื่องสัตว์ว่า เป็นตัวเสนียดจัญไร และเชื่อเรื่องความฝัน เป็นต้น ดังตัวอย่าง

เรื่อง อุบาทว์ นางคำแม่ของเขมเชื่อหมอผีที่บอกว่า เขมถูกเจ้าที่ ถูกชิน ถูก ตายายโนราเข้าสิงทำร้าย ความเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีจริงจึงทำให้นางคำต้องปฏิบัติตามที่หมอผีสั่ง

นางคำต้องเสียเงินค่าผ้าแพร ค่าครุมนโนรา ชื่อเครื่องเช่นไหว้ออีกมากมาย โดยเปล่าประโยชน์ เพราะเขิมก็ยังไม่ป่วยเหมือนเดิม ดังตัวอย่างที่หมอผีบอกนางคำถึงวิธีแก้อาถรรพ์ตอนหนึ่งว่า "เอาผ้าแพรไปพันรอบปลวกซึ่งหมาตรงคอกหมูแกนะ แล้วขอสมลาโทษท่านเสีย วันสองวัน ก็หายเอง" ("อุบาทร" : 101)

นอกจากความเชื่อตามตัวอย่างนี้แล้ว ยังมีความเชื่ออีกมากมายที่ชาวชนบทเชื่อ และยึดมั่นกับสิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านั้น เช่น เชื่อเรื่องวัตถุของขลัง ป้องกันผี ป้องกันตัว เชื่อเรื่องโชคกลางสังขรณ์ เป็นต้น ความเชื่อหรือค่านิยมเก่าเหล่านี้ถือเป็นปัญหา คือ ทำให้ชาวบ้านงมงาย ขาดเหตุผล เป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากเพราะเป็นเรื่องของจิตใจหรือความคิด ที่มีมานานตั้งแต่ครั้งโบราณกาล

อาจกล่าวได้ว่าเรื่องสั้นของไพฑูรย์ รัชญา เป็นเรื่องสั้นแนวสร้างสรรค์ที่ได้สะท้อนสภาพและวิถีชีวิตของคนในชนบทต่างๆ คือ ภาพของธรรมชาติที่สวยงาม และบางเวลา ก็โหดร้าย ภาพการประกอบอาชีพของชาวชนบท ได้แก่ อาชีพต่อนกขาย อาชีพประมง อาชีพตัดฟืนขาย อาชีพเลี้ยงวัวชน อาชีพขุดหลุมปลูกยางพารา อาชีพค้าขาย เรื่องสั้นของไพฑูรย์ รัชญา ยังได้สะท้อนให้เห็นการเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย และการเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ นอกจากนี้ยังสะท้อนปัญหาความยากจนที่เกิดจากการประกอบอาชีพที่ต้องอาศัยธรรมชาติ ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบ และปัญหาการยึดถือความเชื่อที่งมงาย ขาดเหตุผล หรือขัดกับคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์

ทัศนะของไพฑูรย์ รัชญา ที่มีต่อสังคมชนบท

ไพฑูรย์ รัชญา เป็นนักเขียนชาวใต้ผู้หนึ่งที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในจังหวัดภาคใต้ มีความใกล้ชิดกับชนบทมาตั้งแต่เยาว์ เขาได้พบเห็นความทุกข์ยาก การถูกเอารัดเอาเปรียบ และการต่อสู้ดิ้นรนในการดำรงชีวิตของคนในชนบท เหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆ เหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจให้เขียนเรื่องสั้นและแสดงทัศนะที่มีต่อชนบท

ทัศนะเกี่ยวกับสังคมชนบทที่ปรากฏในเรื่องสั้นของไพฑูรย์ รัชญา ได้แก่

1. ทัศนะต่อสภาพสังคมชนบท

เรื่องสั้นของ ไพฑูรย์ รัชญา ที่เกี่ยวกับชีวิตของผู้คนและสังคมชนบทนั้น ส่วนใหญ่จะใช้ฉากที่ได้มาจากของจริง ซึ่งผู้เขียนได้สัมผัสและรับรู้สภาพที่แท้จริงด้วยตัวเอง

ตั้งแต่ครั้งยังเยาว์ เขาได้พบเห็นสภาพต่างๆ อย่างใกล้ชิด ดังนั้น ไพฑูรย์ ัญญา จึงมีทัศนะว่าสังคมชนบทเป็นสังคมแบบเรียบง่าย สงบร่มเย็น อยู่กับธรรมชาติที่เร้าใจ ทิวทัศน์ที่สวยงาม ผู้คนมีความขยันขันแข็ง แต่ขาดการสนับสนุนให้เจริญทัดเทียมกับสังคมเมืองชาวชนบทต้องประสบปัญหาความยากจน การศึกษาน้อย ขาดการอนามัยที่ดี ผู้แต่งแสดงความเห็นอกเห็นใจผู้คนที่อยู่ในชนบทที่จะต้องอยู่ในสภาพอดๆอยากๆ โดยไม่มีทางเลือกอื่นที่ดีกว่านี้ เขาแสดงทัศนะเหล่านี้ผ่านการบรรยายและบทสนทนาของตัวละครในเรื่องสั้นหลายเรื่อง ได้แก่ เรื่องระหว่างมือกลางวัน คนต่อนก ผู้ประทุษร้าย เรือปลาเที่ยวสุดท้าย คือชีวิตและเลือดเนื้อ เป็นต้น ดังตัวอย่าง

เรื่อง ระหว่างมือกลางวัน ไพฑูรย์ ัญญา ชี้ให้เห็นว่าผู้คนที่อยู่ในชนบท ความสัมพันธ์กันในหมู่เพื่อนร่วมงานรับจ้างชุดหลุมยางพารา ชี้ให้เห็นความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่มีต่อกัน โดยระหว่างพักกลางวันจะนั่งล้อมวงรับประทานอาหาร (ข้าวห่อ) ร่วมกันพูดคุยเล่าเรื่องสนุกสนานอย่างมิตร ตัวอย่างคือ

พวกเขาทั้งหมดนั่งอยู่ใต้เพิงหลังคามะพร้าว ซึ่งเป็นร่มเงาแห่งเดียวที่มีอยู่ในเนื้อที่อันกว้างขวางกลางหุบเขานี้ กำลังนั่งกินอาหารมื้อเที่ยงอย่างง่ายๆ แต่ก็อร่อย เพราะความหิวอาหารเที่ยงของพวกเขาอร่อยทุกมื้อ แม้กับข้าวจะแสนธรรมดา และมีจำนวนน้อยนิดสักเพียงไร คนงานรับจ้างชุดหลุมยางพาราได้ค่าแรงต่ำ ไม่มีเงินมากพอที่จะกินของดีๆ ได้ทุกมื้อถึงพวกเขาจะรู้ว่าการได้กินอาหารดีๆ นั้นทำให้คนเรามีพลังกำลังสู้งานหนักก็ตามเถอะ...

("ระหว่างมือกลางวัน" : 109)

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า ชาวชนบทต้องกรำแดดทำงานเพื่อแลกกับค่าแรงที่น้อยมาก มีการนำข้าวห่อไปรับประทาน โดยนั่งล้อมวงรับประทานอาหารร่วมกันหลายๆ คน แบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน อันเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวชนบทมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น

เรื่อง คือชีวิตและเลือดเนื้อ ผู้แต่งชี้ให้เห็นชีวิตที่ลำบาก ต้องดิ้นรนขวนขวายท่ามกลางธรรมชาติที่แห้งแล้งร้อนระอุ ผู้แต่งแสดงทัศนะผ่านตัวละครในเรื่อง คือ ผู้หญิงท้องแก่ฐานะยากจนถูกสามีทอดทิ้งให้อยู่กับลูกสาว เธอต้องดิ้นรนทำทุกอย่างเพื่อชีวิตและเลือดเนื้อในท้องที่จะออกมาดูโลกในวันข้างหน้า ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

...นางเข่งตัวเกร็งแกร่งจนขาสั้น ลมร้อนกระพือพัดมารุนแรง ปิดปลายไม้
 สอยเบนไปอีกทางหนึ่ง นางกลั้นใจวาดกลับมาอย่างยากเย็นแขนทั้งสองอ่อน
 ล้าสิ้นระริก ทำให้ปลายไม้พลอยสั้นไปด้วย... ไม้สอยครูดกับฝักนุ่นดังกราก
 ได้ยินเสียงชัดเจน ฝักนุ่นแตกอ้าปล่อยปุ๋ยสีขาวฟุ้งกระจายว่อนแคว้งอยู่กลาง
 อากาศ "หมด...หมดกันพอดีปลิวหมดไม่เหลือ" นางร้องออกมาอย่างเหนื่อย
 อ่อนแทบขาดใจ... นางอึ้งอ้ายุ่มงำมาตามทาง นางทวนกระสอบปุ๋ยใส่ปูนไว้
 บนหัว ถูกน้อยไล่หลังมาติดๆ ทางเดินแคบๆ ตัดข้ามควน ข้ามห้วย ลาดไหล่
 ควนลงไปเป็นทุ่งโล่งแลลิบลิ่ว สิมอๆ เป็นจุดเล็กๆ อยู่โน้น คือบ้านของนาง
 บ้านหลังเดียวเดี่ยวโดดอยู่กลางทุ่งนา

("คือชีวิตและเลือดเนื้อ" : 77)

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นชีวิตยากเข็ญของคนชนบท เมื่อตัวละครผู้เป็นแม่ต้องการ
 เบาะให้ลูกนอนเธอต้องคั้นรนออกไปสอยผลนุ่นที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติในท้องทุ่งที่มีเปลวแดด
 ร้อนระอุเพื่อนำมาทำเบาะให้ลูก นางไม่มีเงินพอที่จะซื้อเบาะดีๆ ให้ลูกน้อยของนาง ตัวอย่างนี้
 เป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตชนบททั่วไปที่ผู้แต่งต้องการสะท้อนให้ผู้อ่านได้รับรู้ และเข้าใจ
 คุณค่าความอุทิศของชนบท

เรื่อง ผู้ประทุษร้าย ผู้แต่งแสดงปัญหาของคนพิการและด้อยการศึกษา ไม่มีที่ท่ามาหากิน
 จึงได้แต่การดำเนินชีวิตอย่างเฉื่อยชา ขาดความกระตือรือร้น จนดูเหมือนเกียจคร้าน ส่งผลให้
 ชีวิตลำบากยากแค้น ดังข้อความบางตอนดังนี้

ยังเพิ่งเริ่มวัน แดดอ่อนสาดส่องมาอบอุ่น เขียวยังคั่งนังยงๆ อยู่ที่ตรงนั้น
 เขาคลุมไหล่ด้วยผ้าขาม้าผืนคร่ำคร่า จึงมองดูเหมือนกับว่าเขามีปีก เขียวรู้สึก
 ถึงความอบอุ่นสบายดีทีเดียว ที่บังเอิญที่นั่งของเขาตรงกับลำแสงแดดเข้าพอดี
 ความจริงแล้วเขาไม่ได้ตั้งใจตื่นขึ้นมาดูนกนี้หรอก เขาไม่ใช่คนชอบตื่นเช้า
 เหมือนกับชาวบ้านทั่วไป เพียงแต่เมื่อตอนก่อนแจ้ง เขารู้สึกปวดท้องเป็นกำลัง
 จึงได้ลงมาทำกิจจับถ่ายที่ป่าละเมาะข้างๆ....

("ผู้ประทุษร้าย" : 89-90)

ทั้งที่ครอบครัวอดอยากไม่มีข้าวสารรอกหม้อ เขาก็ยังไม่คิดทำอะไรเลย ตัวอย่าง บทสนทนาระหว่างพ่อลูกอีกตอนหนึ่งว่า

"พ่อ... ลั่นทิว"

"ทิวแล้วจะกินอะไรล่ะ" พี่สาวตอบแทน ใช้ลิ...ทิวแล้วจะกินอะไรเขียวเอง ก็อยากตอบลูกไปอย่างนี้เหมือนกันเขาคิดอะไรไม่ออกจริงๆ ในตอนนี้ ทุกคน เจ็บงันเหมือนคิดหาคำตอบ เขียวปล่อยคอดก ก้มหน้างูด ไม่ผิดลูกชาย ดูเหมือนความคิดของเขาหายไปหมดแล้วในเช้านี้

"พ่อ" ลูกชายของเขาส่งเสียงตื่นเต้นหลังจากที่เจ็บไปนาน

"วันนี้เขาไปวัดกันมิใช่หรือ คุربولกว่าเป็นวัน..เอ้อ..วันอะไรวะ" มันยัง คิดไม่ออก

"วันเข้าพรรษาใช่มั๊ย" น้องสาวต่อ ความจำของเธอดีกว่าพี่ชาย

"เออ..เออ" แดงพยักหน้าดีใจ

"วันเข้าพรรษาอะ" เขียวพลอยตื่นเต้นไปด้วย

"ใช่พ่อ...คุربولฉันจำได้ เราไปวัดกันเถอะ คงได้กินมัง"

("ผู้ประทุษร้าย" : ๑๒)

ตัวอย่างนี้ชี้ให้เห็นแง่มุมชีวิตของชาวชนบทยากจนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเอง ให้พ้นจากความอดอยาก ต้องหากินเพื่ออยู่รอดไปวันๆ ผู้แต่งมีทัศนะว่า วัดยังเป็นที่พึ่งของคนยากจนในชนบท

เรื่องสั้นของไพฑูริย์ ธัญญา มีทัศนะว่าผู้คนชนบทยังด้อยพัฒนา ยังล้าหลัง ชาวชนบท มีชีวิตที่เรียบง่าย ธรรมดาๆ เช่น เลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ เลี้ยงวัวไว้ได้ขุนบ้าน เช้าตื่นขึ้นมาได้ยินเสียงเป็ดไก่อร่าร้องลั่น แล้วเดินคลุมโคล่เข้าดงสาธูเพื่อปฏิบัติกิจประจำวันของตน คือปลดทุกข์ ต่อจากนั้นออกไปทำงาน ทำนา ทำไร่ ทำประมง พอดตกค่ำก็นั่งล้อมวงพร้อมหน้าพร้อมตา รับประทานอาหารร่วมกัน กล่าวได้ว่า เป็นชีวิตที่มีความสุข

๒. ทัศนะเกี่ยวกับอาชีพของชาวชนบท

ไพฑูริย์ ธัญญา ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชาวชนบทไว้ว่าผู้ที่ จะประกอบอาชีพเหล่านี้ต้องมีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับธรรมชาติเป็นอย่างดี เช่น อาชีพ

ก่อนขาย อาชีพเลี้ยงวัวชน จับปลา ทำไม้เท้า จุดหลุมยางพารา เป็นต้น

เรื่อง อุบาทว์ ผู้แต่งได้กล่าวถึงอาชีพของตัวละครที่เป็นคนชนบท คือ อาชีพกรีดยางพารา ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

...พออยู่ไม่กี่วันเขาประกาศห้ามตัดยางเพราะกลัวว่าชาวบ้านจะไปส่งข้าวส่งเสบียงให้พวกในป่า แต่ไอ้เจิมมันไม่ยอมเชื่อก็มันรีบตัดยาง เพื่อหาเงินซื้อผ้าไตรซื้อวัวมาแกงในงานบวชนั้นแหละ มันเลยหนีไปตัดยางคนเดียว...

("อุบาทว์" : 108)

จะเห็นได้ว่าอาชีพกรีดยางพารา เป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน วันไหนฝนตก ต้นยางพาราเปียกก็ไม่สามารถกรีดน้ำยางได้ พอถึงฤดูผลัดใบก็จะไม่มีน้ำยางกรีดขายไม่ได้อีก และนอกจากนี้ ผู้แต่งยังสะท้อนให้เห็นปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพนี้จากโจรผู้ร้าย คืออาจถูกเรียกค่าคุ้มครอง ถูกสั่งห้ามโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น

เรื่อง เรือปลาเที่ยวสุดท้าย ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าในชนบทภาคใต้ ผู้คนที่อาศัยในแถบชายทะเล ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำประมง เหตุการณ์ในเรื่องแสดงให้เห็นว่าการทำประมงมีรายได้ไม่แน่นอน เช่นตัวอย่างข้อความตอนหนึ่งว่า

"...ถ้าพวกสุหาปลาไม่เป็นสักคน ดูเห็นได้มาไม่ถึงเก้าโลสิบโลถ้าได้มาบ้างก็ต้องไปลักปลาบ้านเพื่อน พวกสุลักปลาของเขามาทั้งเพ" พุดจบชายชราที่ยกแก้วโกป้อขึ้นชดดังซูดใหญ่ ดูเหมือนสีหน้าของแกค่อยคลายขุนลงบ้างเมื่อได้พูดออกมาดังๆ

"อ้าวนั่นมันสมัยก่อน สมัยที่เดินยังป่าๆ ตอนนั้นปลามันชุมที่ตรงไหนๆ ก็มีปลา จะเอาสักกี่ลำเรือก็ได้ แต่ทุกวันมันหมดแล้วที่บ้านเราไม่เหลืออะไรแล้วนอกจากปลาขี้เจ้² ปลาเบ็ด เราจึงต้องไปหาไกลๆ ไร่อง" ใครคนหนึ่งค้ำขึ้น

("เรือปลาเที่ยวสุดท้าย" : 127-128)

² ปลาขี้เจ้ คือ ปลาตัวเล็กๆ ส่วนมากทำเป็นอาหารเบ็ด อาหารไก่ หรือทำ "จิ้งจัง" คือหมักไว้ปรุงเป็นอาหารของคน

ข้อความข้างต้นผู้แต่งชี้ให้เห็นว่า ธรรมชาติไม่แน่นอน ปีก่อนปลาอาจจะมาก แต่ปัจจุบันปลาอาจน้อยลง เพราะฉะนั้นรายได้ของชาวประมงจะได้มากได้น้อยขึ้นอยู่กับทะเล ผู้ที่ประกอบอาชีพนี้ส่วนใหญ่จึงมีฐานะยากจนได้

นอกจากนี้ ไพฑูรย์ ัญญา ยังกล่าวถึงอาชีพอื่นๆ อีกหลายอาชีพที่มีในชนบท และเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน อันเป็นผลทำให้ชาวชนบทมีฐานะยากจน เช่น อาชีพต่อนกขาย ต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของนก และมีความเชี่ยวชาญในการต่อนก จึงจะได้นกไปขายตามต้องการ บางครั้งต่อนกได้หลายตัวขายได้ราคาดี บางครั้งต่อนกไม่ได้เลยสักตัวทำให้ไม่มีรายได้เลยในวันนั้น

3. ทักษะต่อความเชื่อและค่านิยมเก่า

ในสังคมชนบทส่วนใหญ่มีความเชื่อและค่านิยมเก่าๆ ไม่เสื่อมคลาย ความยากจนขาดที่พึ่งพา ทำให้หันหน้าไปพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีการบนบานศาลกล่าว ขอหวยขอเบอร์มงคลกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ไพฑูรย์ ัญญา ได้พบเห็นเรื่องราวต่างเหล่านี้ เขาเห็นว่านี่คือปัญหาใหญ่ในสังคมชนบทยังล้าหลัง ด้อยการศึกษาและยังไม่มีเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาช่วยพัฒนาทำให้คนยังหลงมงายกับสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้ ไพฑูรย์ ัญญา สื่อทักษะนี้ไปยังผู้อ่านผ่านทางเรื่องสั้น เช่น เรื่องคำพยากรณ์ นกเขาไฟ อุบาทว์เพื่อนมนุษย์ เป็นต้น

เรื่อง คำพยากรณ์ เรื่องนี้แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตตามต้นไม้ใหญ่ๆ คนทั่วไปในหมู่บ้านเชื่อว่า ต้นไทรใหญ่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่หากใครทำลายต้นไทร เชื่อกันว่าจะถูกลงโทษต่างๆ นานา หรือเสียชีวิต

เรื่อง นกเขาไฟ ไพฑูรย์ ัญญา ได้แสดงทักษะเกี่ยวกับความเชื่อและค่านิยมของคนในชนบท เกี่ยวกับความฝัน ลางสังหรณ์ และสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไร ชาวบ้านเชื่อว่า "นกเขาไฟ" เป็นสัตว์ที่เป็นเสนียดจัญไร ใครนำมาเลี้ยงจะพบกับความวิบัติฉิบหาย และเชื่อว่า "ความฝัน" ของคนเราเป็นลางบอกเหตุล่วงหน้า เชื่อว่า จะเกิดเหตุการณ์ตามที่ฝัน ซึ่งบางครั้งก็ไม่ได้เกิดเหตุการณ์ตามความฝัน แต่ชาวบ้านก็ยังมีเชื่ออยู่ไม่เปลี่ยนแปลง

เรื่อง อุบาทว์ ไพฑูรย์ ัญญา กล่าวถึงความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติของคนในชนบทโดยการประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์เรียกว่า "แก้บน" หรือ "สะเดาะเคราะห์" ด้วยวิธีการต่างๆ กัน เช่น การเอาผ้าแพร ผ้าขาว ผ้าเจ็ดสีไปพันรอบจอมปลวก พันรอบต้นไม้ใหญ่ การร่ำมนโหราโรงครู การทำบายสีขอขมาลาโทษต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การแก้บนหรือ

บวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีหลายวิธี แต่ละวิธีทำให้ต้องเสียเงินทองมากมาย ส่งผลให้ชาวบ้านมีฐานะยากจนได้ ดังตัวอย่างตอนที่หมอไสยศาสตร์แนะนำวิธีแก้ให้เจิมหายจากอาการป่วยไข้ดังนี้

"เอาผ้าแพรไปพันรอบปลวกจี๋หมาตรงคอกหมูแคะนะ แล้วขอสมลาโทษท่านเสีย วันสองวันก็หายเอง" พ่อหมอว่าขึ้นด้วยน้ำเสียงราบเรียบ จากนั้นมาเจิมก็ไม่มีที่ท่าว่าจะหาย หลายคนที่มาเยี่ยมพูดว่า เจิมถูกผีเข้าเพราะไปพันไม้ตะเคียนที่มีโพรงอยู่ข้างใน คนแก่คนเฒ่าบางคนว่าเจิมถูก "จีน" กินเพราะไปปลูกทับนอนขวางทาง "จีน" ซึ่งถือว่าเป็นผีชนิดหนึ่ง

หมอเป็นซึ่งเป็นทั้งหมอผีและโนรา หากินอยู่กับการรำโนราแก่นบ บอคนางค์ว่าเจิมมัน "ถูกตายายโนรา" ต้องรำโนราโรงครูถวายจึงจะหายได้

("อุบาทว์" : 100-102)

ตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ความเชื่อของคนชนบทมักเกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติ และไพชूरย์ รัชฎญา ได้แสดงทัศนคติความเชื่อต่างๆ เหล่านี้เป็นช่องทางให้ถูกหลอกให้แก้ด้วยวิธีนั้นวิธีต่างๆ จนต้องเสียเงินมากมาย ควรที่จะลบล้างความเชื่อเหล่านี้ไปจากความคิดของคนในชนบท

เรื่อง เพื่อนบุญ สะท้อนความเชื่อเรื่องของขลังและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยการบนบานขอสิ่งที่ปรารถนา ความเชื่อมงายนี้ทำให้สูญเสียทรัพย์สินมากมาย แต่ถ้าจังหวะเหมาะเคราะห์ดีก็ร่ำรวยได้ เช่น ความเชื่อในเรื่องการขอเบอร์ชอห่วยเป็นเรื่องที่คนชนบททยากจนใช้เป็นที่พึ่ง และเป็นความหวังของคนจนๆ จึงยอมรับนับถือและเชื่อถือการไ้ห่วยของพระภิกษุผู้สืลว่า "แม่่นย่า" เมื่อถูกห่วยก็จะซื้อของไปถวายตอบแทน จนท่านมีของใช้มากมายเกินกว่าพระภิกษุสงฆ์ควรจะมี

การสะท้อนความเชื่อเหล่านี้ ไพชूरย์ รัชฎญา ได้ประสบการณ์จริงที่ปรากฏอยู่ในชนบท เป็นความเชื่อที่มีมานานแล้ว สาเหตุส่วนหนึ่งเป็นเพราะคนในชนบทมีวิถีชีวิตที่ต้องพบความผันผวนจากธรรมชาติ ขาดความรู้ที่จะจัดการกับปัญหา จึงยึดเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึ่งทางใจ คิดไปว่าถ้าต้องการจะได้อะไรก็บนบานขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งบางครั้งก็ได้ดังที่ปรารถนา บางครั้งก็ก็ต้องผิดหวังแต่ถึงอย่างไรคนก็ยังไม่เลื่อมศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

เนื่องจากขาดที่พึ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น ระบบการปกครองและสวัสดิการของรัฐ ความเชื่อเหล่านี้เป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยาก

4. ประเพณีและวัฒนธรรม

ไพฑูรย์ ัญญา ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมในชนบทภาคใต้ว่า ชายไทยมุสลิมมีประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากไทยพุทธ คือ พิธีกรรมทางศาสนา การกิน การแต่งกาย และภาษาพูด ดังตัวอย่างการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

ไพฑูรย์ ัญญา ได้แสดงสภาพและทัศนะเกี่ยวกับสังคมชนบทไว้ในเรื่องสั้น คือ สภาพทั่วไปของชนบท ความเชื่อ และประเพณีวัฒนธรรม ด้านสภาพทั่วไปเขามีทัศนะว่า สังคมชนบทแวดล้อมไปด้วยธรรมชาติ ป่า เขา ที่องหุง และทะเล มีความสงบร่มรื่น ทำให้คนในชนบทใช้ชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย มีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น การประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นอาชีพเกษตรกรรมและประมงที่ต้องใช้แรงกายเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน ไม่มีระบบโครงสร้างที่จะแก้ไขความยากจน นอกจากนี้คนในชนบทยังมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ จึงตกเป็นเหยื่อของผู้ที่คอยฉกฉวยโอกาสทำให้เสียทรัพย์สินเงินทอง ด้านวัฒนธรรมประเพณีนั้น เรื่องสั้นได้สะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมทั้งด้านบวกและลบ ไพฑูรย์ ัญญา ได้แฝงทัศนะให้ผู้อ่านรับรู้ว่าชาวชนบทควรได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น